

KLASİK EKONOMİ TEORİSİ KARŞISINDA KEYNES'İN GENEL TEORİSİ*

Lawrence R. KLEIN

Çeviren :
Ass. Ergül HAN

Keynes'in ekonomi bilimine devrimci katkısı neydi diye bir soru sorulduğunda, cevabın, sadece, **efektif talep teorisinin geliştirilmesi**, biçiminde olması mümkündür. Keynes, bu teorisikle, ekonomideki toplam üretim düzeyini belirleyen esasları ortaya koymağa çalışmıştır.

Temel olarak iki ekonomik sorun vardır: Birisi, tam istihdama nasıl ulaşılabileceği, diğeri, tam istihdama ulaşan bir ekonomide üretim faktörlerinin nasıl bir dağılım göstereceğidir. Keynes istihdam düzeyinin nelerle sınırlı olduğunu, buna ilişkin bir teori geliştirerek göstermiştir. Böylelikle, yukarıdaki sorunlardan birincisi çözümlenebilmiştir. Ancak, Keynes, ikinci soruna ilişkin bir çözüm yolu göstermediği gibi, bunun üzerinde durmadan önce, birincinin çözümlenmiş olması gerekeceğini belirtmemiştir.

Ancak ne var ki, temel ve ilkel ekonomik düşüncelerin gelişmesi, gerçek ile teorinin ve son olarak klâsik teori ile modern teorisinin bir karşılaştırılması yapılabilirse, bunda en büyük katkı, kuşkusuz Keynes'indir.

(*) Lawrence R. Klein, «Die Keynesische Lehre, Das Neue und das Alte», Aus dem Englischen übersetzt von Franz Redl, *Konjunktur— und Beschäftigungstheorie*, Neue Wissenschaftliche Bibliothek 14, Wirtschaftswissenschaften, Zweite Auflage, Köln - Berlin, Kiepenheuer-Witsch, 1969, s. 33.

KEYNES SİSTEMİ VE RASYONEL DAVRANIŞ

Ekonomik teorilerin çoğunluğu ev ekonomilerinin ve teşebbüslerin bağımsız davranışlarıyla ilgili olduğu halde, Keynes Teorisi'nin asıl sorunu, bir bütün olarak ekonomik sistemin fonksiyonlarıyla ilgilidir. Keynes bireylerin oluşturduğu toplumu ve mal gruplarını ele almış, teorisini de buna uygun olarak kurmuştur. Bu çalışmasını yaparken, bireyleri ve malları tek tek inceleme yöntemiyle işleyen ekonomi teorisine, hiçbir zaman gereken ilgiyi göstermemiş ve sözünü etmemiştir. Bu durum, modern ekonomik terminolojide, mikro ekonomiden makro ekonomiye geçiş sorunu, diğer bir deyimle, globalleşme, olarak tanımlanmaktadır.

Keynes teorisi, toplam tüketim, milli gelir, istihdam vb. global kavramlarla çalıştığından, bazı milli ekonomici yazarları şiddetle etkisi altına almıştır. İleri sürülen bu global kavramlar, bireylere ilişkin temel ekonomik kavramları bir kenara atmış ve bu nedenle de yanıltıcı olmuştur. Global veya makro ekonomik açıdan elde edildiği iddia edilen çözüm yolları, sadece yanıltıcı olmamış, bunun yanında gerçek dışı durumlara dahi düşmüştür. Sözelimi ekonomi teorileri şöyle sormaktadırlar : Toplumda gelir dağılımının homojenliği dikkate alınmaksızın, toplam gelir ile toplam tüketim harcamaları arasında sabit ilişkinin varlığı nasıl kabul edilebilir?

Globalleştirme güçlüklerinin üstesinden nasıl gelinebileceği, ancak çok teknik matematiksel yöntemler kullanılarak gösterilebilir. Fakat, burada sadece, bu yöntemler yoluyla elde edilen genel ilkelere ve kesin sonuçları göstermek mümkündür.¹

Birey davranışlarıyla ilgilenen teori (mikro ekonomi teorisi), ekonomideki karşılıklı ilişkilerden doğan tam bir sistem görünümü ortaya koyar; bu teori bize, sözelimi, her malla ilgili arz ve talep ilişkisini açıkca verebilir. Bu, genel dengenin tanınmış Walras sistemidir. Bu sistemin matematiksel gösterilişi, büyük bir ihtimalle, bir kaç milyon bilinmiyeni ve bir o kadar da denklemi ihtiva eder, Bu nedenle de içinden çıkılmaz bir durum yaratır. Bundan

(1) İnandırıcı bir çözüm yolu için bkz. F. W. Dresch, «İndeks Numbers and the General Economic Equilibrium», *Bulletin of the American Mathematical Society*, Vol. XLIV, 1938, p. 134 ve L. R. Klein, «Macroeconomics and the Theory of Rational Behavior», *Econometrica*, Vol. XIV, 1946, p. 93.

herhangi bir yararlı sonuç çıkarabilmek için, en önemli fiyat ve miktarlar arasındaki ilişkilerden gidilerek, genel rakamlar toplanmış ve bu suretle de sistem sadeleştirilmiş olur.

Birbiriyle ilgili olan ve birlikte etki yaratan global unsurların hepsinin, tek tek meydana getirdiği, grup değişkenler arasında, esaslı ve ayrıntılı bir ilişki kurulabildiği takdirde,² adı geçen grup değişkenler arasındaki ilişkilerden özel bir sistem elde edilebilir. Yazar, mikro ve makro ekonominin konuları arasındaki çok basit formel ilişkilerin, belirli globalleştirme yöntemlerin uygulanmasıyla elde edildiğini belirtmektedir.³ Bunu şu örnekle göstereyim: Tam rekâbet ilkelerinin geçerli olduğu bir ekonomide, kazanç maksimizasyonunun rasyonel koşulları altında; girişimcilerin belirli bir miktar emek talebi olduğunu düşünelim. Böyle bir durumda, talep edilen bu emeğin ücreti, aynı emeğin üreteceği marjinal ürünün değeri tarafından belirlenmektedir. İşçi, ücret maliyetini aşan bir hasıla elde ederse, yukarıda belirlenen biçimde, istihdam edilebilir. Makro ekonomik teorinin bu görüşe karşı olan ifadesi şöyledir: Ortalama ücretler, istihdam edilecek yeni emek yoluyla milli hasılaya eklenecek değerden daha düşük olduğu sürece; tüm ekonomide, işgücüne talep daha çok olacaktır. Bu arada, kişisel niceliklerle ölçülen, istihdam hacmi, ücret kotası, fiyat düzeyi ve üretim hacmi gibi kavramlar sayılabilir. Bilindiği üzere, bu ifadeler, mikro ekonomik ilişkilere dayanmaktadır. Bu durum, ekonomik sistemin, iki mal türünden (tüketim malı ve yatırım malı), iki endüstriden (tüketim malları endüstrisi ve yatırım malları endüstrisi) ve iki üretim faktöründen (emek ve sermaye) meydana geldiğini belirtmekle aynıdır. Yukarıda değinildiği gibi, bu biçimdeki düşünüş haksızlık değildir.

Belli bir sürede, bir milli ekonomide üretilen toplam mal ve hizmet miktarı milli hasıla olarak tanımlanır. Bu, iki kaynaktan doğar (üretim yönünden): Tüketim malları üretimi ve yatırım malları üretimi. Birinci görevimiz, bu iki mal türünün her birinin toplam talebi etkileyen değişkenlerini ortaya koymaktır.

Fertlerin tüketim harcamalarındaki davranışlarını açıklayan teoriye göre, şayet bir ev ekonomisi, harcamaları gelirini aşmadan,

(2) Diğer bir deyimle, bir indeks sayısı tanımlandığı takdirde.

(3) F. W. Dresch, a.g.e. ve L. R. Klein, «Macroeconomics and»

mal ve hizmetlerden elde ettiği faydayı maksimize ediyorsa, bu rasyonel bir davranış yoludur. Ayrıca, ev ekonomileri tarafından tüketilmekte olan her çeşit malın talebi, bu mallara ev ekonomileri bütçelerinde atfedilen fiyatlarla bu ekonomilerin gelirlerine bağlı olmak durumundadır. Bu talep fonksiyonu da, globalleştirme yöntemi yoluyla kendine bir karşılık bulabilir. Şöyle ki, ev ekonomilerinin tüketim malları reel talebi, tüketim mallarının genel fiyat düzeyine, faiz haddine (tüketim mallarının gelecekteki fiyatları ile şimdiki fiyatları arasında bir ilişki kurularak) ve ev ekonomilerinin gelirlerine bağlıdır. Sorun daha da sadeleştirildiğinde; bütün fiyatlar ve gelirler aynı oranda değişmeye uğramış olsa, ev ekonomilerinin tüketim malları için yaptıkları harcamaların değişmediği varsayılmalıdır. Daha sonra, reel gelir (fiyat değişikliklerinden arınmış olan parasal gelir), tüketimi etkileyen diğer önemli değişkenler, parasal geliri ve fiyat düzeyini birbirinden ayırmamıştır. Bu sadeleştirme, parasal gelirle fiyatın, reel gelirle aynı anlamda kullanmasında önemli olmamakla beraber, bu tartışmada kullanılmaya elverişli ve uygundur. Böylece geride, yukarıda belirtildiği gibi, yalın bir rakam olan ve herhangi bir ölçü birimiyle ilgili olmayan faiz haddi, tüketimi etkileyen değişkenlerden biri olarak kalır. Ancak, henüz elimizde bulunan bağımsız ev ekonomileriyle ilgili özel bir tüketim fonksiyonundan, kurmayı arzu ettiğimiz temel Keynes'çi ilişkiyi elde edememiş durumdayız. Tüketim ile gelir arasındaki ilişkilerde spesifik karakteristikler bulabilmek için, deneylere dayanan aile bütçesi araştırmalarına başvurulabilir. A.B.D. de yapılmış olan aile bütçesi araştırmalarında, her gelir grubunun ortalama geliri ile bu gruptan her birinin ortalama tüketim harcamalarının, pozitif eğimli muntazam bir doğru boyunca seyrettiği görülmüştür. Diğer bir deyimle, toplam gelir dilimlerinde, tüketim harcamaları, muntazam bir oranda değişme göstermektedir.⁴

Bu demektir ki, gelir gruplarının değişmesi sonucu, tüketim harcamalarında meydana gelen değişme, bütün gelir grupları için sabittir. Bu nedenledir ki, gelirin yeniden dağılımı toplam tüketimi aşağı yukarı değiştiremez denilebilir. Söz gelimi, 3.500 \$ lık gelir grubundaki bir kimseden alınan, 1.000 \$ lık gelir grubundaki birinin gelirine eklenmiş olsa, birincisinin daha az tüketim harcaması-

(4) Yılda, 5.000 \$ a kadar gelirler için.

nı, ikincisinin fazla tüketim harcaması karşılayacaktır. Buradan giderek, toplam tüketim harcamalarının, gelir dağılımındaki değişmelerden aşağı yukarı etkilenmediğini belirtebilir ve ilk yaklaşımımızı ortaya koyabiliriz.

Toplam tüketim harcamaları, faiz haddi yüksekliğine ve toplam reel gelir düzeyine bağlıdır.

Bu temel Keynes'çi bağıntının önemli karakteristikleri vardır. Faiz haddindeki değişmelerin, tüketim düzeyine ihmal edilebilir bir etkisinin olduğu muhtemelen doğrudur. Faiz haddindeki bir yükselmenin tüketimi azaltacağı veya yükselteceği önceden belirtilmemiştir. Bir taraftan bazı kişiler, tasarruf ettikleri gelirleri karşılığında daha yüksek bir prim aldıkları için, daha fazla tasarrufa yönelecekler ve tüketim malları için daha az harcama yapacaklardır. Diğer taraftan bazıları da, gelecekte belirli bir irat getirmesi için, tasarrufta bulunmak isteyeceklerdir. Ancak bu ikincilerin, gelirleri esasen düşük olduğundan, yapmak zorunda oldukları tüketim harcamalarından çok küçük bir kısıntıyı gerçekleştirebileceklerdir. Bu nedenle de tüketim malları için daha çok harcama yapacaklardır. Hangi etkinin daha büyük olduğunu söylemek olanağı yoktur. Bu ancak, amprik olarak çözümlenebilecek bir sorundur. Faiz haddinin herhangi bir etkisinin olup olmadığının görülebilmesi için, tüketim, gelir ve faiz haddi hakkındaki bilgilerin toplanması gereklidir. İstatistiksel sonuçlara gelince; tüketim ile gelir arasında görülen korelasyona karşılık, tüketim ile faiz haddi arasında hiçbir ekonometrik korelasyon görülmez. Bundan, tüketim fonksiyonunun faize karşı duyarlı (elâstik) olmadığı sonucunu elde ederiz. İşte bu, faiz haddindeki değişmeler tüketim hacmini etkilemez demektir.

Tüketim ile gelir düzeyi arasındaki ilişki o kadar açıktır ki, gelirdeki bir artış, tüketimde de bir yükselmeyi gerektirir. Kuşkusuz açık olarak görülme bile, tüketim ile gelir düzeyi arasındaki ilişkinin bir diğer özelliği de, gelirden meydana gelen bir değişmenin, tüketimde daha az bir değişmeyi gerekli kılmasıdır. Bu durum, Keynes'çi terminolojide marjinal tüketim meyli bir'den daha küçüktür diye tanımlanır. Bu Keynes sisteminin önemli bir unsurudur. Çünkü, ekonominin parametrik faktörlerinden biri söz konusudur. Tüketiciler, gelir artışlarına eşit miktarda olacak biçimde harcamalarını da arttırmış olsalardı, sistemin dinamik gelişimi,

muhtemelen patlayıcı (explosiv) bir model halini alırdı. Sonuç olarak da, zamanla, gittikçe artan sallanmalar meydana getirdi. Marjinal tüketim meylinin bir'den küçük olması —yeterli başarıyı göstermemesine rağmen—, sürekli olarak daha büyük sallanmaları meydana getirebilecek bozucu güçler karşısında, bir karşı ağırlık olarak kabul edilir.

Tüketim ve gelirle ilgili olarak, aile bütçesi araştırmalarından ve zaman serilerinden elde edilen bilgiler, yukarıda sözü edilen parametrik faktörlerin varlığını doğrulamaktadır. Her iki yöntemle saptanabilen marjinal tüketim meylî bir'den küçüktür (genellikle 0.6 ile 0.8 arasındadır).

Tüketim harcamalarının, gelirle olduğu gibi, tüketicilerin biriktirdiği likit aktiflerle de ilgili olduğu, milli ekonomici yazarların çoğunluğu tarafından iddia edilmektedir. Gelir unsurunun, bütçe ölçüsünde tüketici davranışları teorisinde belirlenen tüketim fonksiyonuna bu yolla sokulduğunu yukarıda görmüştük. Ev ekonomilerinin kendi bütçelerini; tüketim harcamaları, gelirlerini aşmıyacak biçimde plânladıklarının gözlenmesi, pek doğal olarak subjektiftir. Çünkü, onlar likit tasarruflarına el atarak, elde ettikleri gelirden daha fazlasını harcama olanağına sahiptirler. Bu takdirde, daha genel bir teori ortaya koymak gerekirse; ev ekonomilerinin toplam harcamaları, gelirleri ve likit aktifleri ile veya her ikisindeki herhangi bir artışla sınırlıdır, demek daha doğru olacaktır. Ancak, likit aktiflerin, gelir gibi, tüketim harcamalarının düzeyini etkileyen stratejik bir değişken olup olmadığı da, diğer bir sorundur. Bu sorun da, ancak gerçeklerin (olayların) gözlenmesiyle açıklığa kavuşturulabilir. İki savaş arasındaki dönemde, likit aktif olarak kişisel servetler ele alınacak olursa, tüketim harcamaları ile bu servetler arasında, tüketim-gelir korelasyonunun gösterdiğine benzer, herhangi bir korelasyonun bulunmadığı görülür. Savaş sonrası dönem için, **dayanıklı tüketim mallarının kıt bulunuşu ile ilgili olarak**, ekonomik subjelerin ellerinde bulunan mevcut aktifin, tüketim meyline büyük bir etkisinin olacağı doğru olabilir. Fakat bu durum, barış döneminde normal bir ilişki olarak düşünülmemelidir.

Tüketime ve onu açıklayan değişkenlere her ne denilirse denilsin, Keynes'çi sistemdeki tüketim ile tasarruf arasındaki basit ilişkiden yararlanarak, tasarruf faktörü üzerinde doğrudan doğruya gözlem yapılabilir. Tasarruf, gelirin tüketilmeyen kısmıdır. Üre-

tim faktörlerinin elde ettikleri gelirlerden, tüketim mallarına harcanmayan kısmı ile dağıtılmayan kârların hepsi, tasarruf olarak tanımlanır. Tüketim, faiz haddi ile gelire bağlı ise, tasarruf da faiz haddi ile gelire bağlıdır. Marjinal tüketim meyli pozitif ve bir'den küçük ise, marjinal tasarruf meyli de pozitif ve bir'den küçüktür. Marjinal tüketim meyli ile marjinal tasarruf meylinin toplamı bir'e eşit olacaktır.

Faiz haddindeki değişmeler, tasarruf ve tüketim üzerinde ayrı ayrı ve zıt yönde değişime yaratır. Ancak bu değişmeler mutlak değer olarak birbirine eşittir. Gelir eksi tüketim, bütün gelir düzeylerinde tasarrufa eşittir. Gerek anlam olarak ve gerekse temel olarak gözlem şudur: Gelir eksi tüketim miktarı eşittir tasarruf miktarı. Bu gözlem yoluyla böyledir. Herhangi bir yanlışlık yapılamaz. Gelir eksi gözlenen tüketim eşittir gözlenen yatırım. Sonucu eşitlik, gerçek gelir düzeyi için geçerli olabilecek bir ayniyet değildir. Çünkü, gelir gözlenmemiştir.. Bu konuda ileride daha fazla durulacaktır.

Ekonomide üretilmekte olan diğer bir mal türü de yatırım mallarıdır. Bunlar ev ekonomilerince değil, teşebbüsler tarafından talep edilen mallardır.

Ekonomi teorisinin en basit yöntemi, üretim malları talebinin incelenmesidir. Bu görüşün sahibi olanlar, kantitatif olmıyan milli economicilerdir. Bu teori, üretim mallarına olan talebin subjektif yargılara bağlı olduğunu ileri sürer. Bu yargılar, gelecekteki pazarlar, teknik ilerlemeler, nüfus artışı ve diğer birçok faktörlerle ilgilidir. Bu nedenle milli ekonominin bu dalında, ölçülebilir, objektif bir teori gelişmemiştir. Bu faktörlerin hepsi Profesör Schumpeter'in buluşları olarak bir araya toplanabilir. Gerçekten biz, Keynes'in eserinde, devrevî prosesin arkasındaki başlıca nedenler olarak, Profesör Schumpeter'in ileri sürdüğü fikirleri, kayıtsız şartsız kabul ettiğini bilmekteyiz.

Bu görüş kuşkusuz bir ekstremdir. Yatırım faaliyetlerinin büyük bir kısmının otonom olduğu ve aşağıda belirtilen ekonomik faktörlere bağlı olmadığı muhtemelen doğru olabilir. Kapitalist bir ekonomide, girişimciler mümkün olduğu kadar büyük kazançlar peşinde oldukları ve sermaye mallarına olan taleplerini, fiyat hareketlerine, satışlarına, sermaye birikimine vb. uydurdukları muhakkak ki, bir gerçektir. Esasen bu konu aşağıda analiz edilecektir.

Keynes teorisinde, sermaye malları talebi, sermayenin marjinal produktivitesi kavramıyla açıklanır. Bu kavram, klâsik teori-deki fayda maksimizasyonuna dayanır. Optimalite ilkesine izleyen bireysel ekonomik subjelerin davranışları yardımıyla, ekonominin tümü için belirli ilişkiler çıkarmak yine başarılı görünmektedir.

Keynes'e göre, satın alınması düşünülen yeni sermaye mallarının fiyatları, bu mallardan beklenen gelecekteki gelirleri aşincaya kadar, işletmelerce satın alınacaklardır. Sermayenin marjinal produktivitesi, yeni bir sermaye malının fiyatı ile, ondan elde edilen veya edilmesi tahmin edilen geliri birbirine eşitleyen iskonto haddi olarak tanımlanır. Fayda maksimizasyonundan, Keynes'çi yol izlenerek, belirli stratejik ekonomik değişkenler ile sermaye malları talebi arasında sıkı bir ilişki geliştirmek mümkün olmaktadır.

Beklenen kazançlarını maksimize etmeye çalışan teşebbüslerin bu çabaları bazı sınırlamalara uğrar. Başarı, belirli teknik koşulların çerçevesi içinde elde edilir. Kazanç, fiyatlara, satışlara, üretim faktörlerinin kullanılmasına ve bu faktörlerin maliyetlerine bağlıdır. Bundan başka teknolojik zorunluluk, üretim faktörlerinin kullanılması ile mamul maddenin elde edilmesi arasında sıkı bir bağıntının varlığını gerekli kılar. Bu sınırlamalara uğrayan fayda maksimizasyonu, «**sermaye mallarının fiyatları, onların gelecekteki beklenen gelirlerinin iskonto edilmiş değerine kıyasla daha düşük olduğu sürece, daha çok sermaye malı talep edilir**» biçimindeki Keynes görüşüne ışık tutmaktadır.

Tahmin edilen gelir akışının iskonto edilmiş değerine karşılık, ortalama fiyatlar daha düşük olduğu sürece, teşebbüslerin hepsi daha çok sermaye malı talep ederler, ifadesinin; tüm ekonomiye uygulanabilir bir bağıntı olabilmesi için, kullanılan göstergelerin doğru seçilmiş olması gerekir. Bu bağıntı, ekte işlenen çok ince matematiksel sonuçları ortaya çıkarmaktadır.⁵ Elde edilen sonuçlar, ekonominin tümü için, teknolojik (input-output) ilişki olarak, uygun bir ampirik kalıp halinde, belirlenip izlenirse, sermaye mallarına dengeli (kazancı maksimize eden) talebin, bunların ortalama fiyatları ile, iskonto edilmiş gelecekteki milli gelir arasındaki ilişkiye ve birikmiş sermaye stokuna bağlı olduğu görülür. Beklenen milli gelirin, en son andaki milli gelirin gözlenen artışına (daha

(5) Bkz. L. R. Klein, «The Keynesian Revolution», The Macmillan Company, New York, 1947. Sözü edilen ek buraya alınmamıştır.

başka nasıl bir yaklaşımda bulunabilir?) bağlı olduğunu ve sistemdeki sadece bir fiyat düzeyinin var olduğunu, kabullenmeyi sürdürdüğümüzde; aşağıdaki temel Keynes'çi bağıntıya varırız :

«Sermaye malları talebi, reel milli gelire, faiz haddine ve birikmiş sermaye stokuna bağlıdır».

Bir görüşe göre, sistemde sadece bir fiyat düzeyinin varsayılması önemli değildir. Çünkü, bu bir sadeleştirmenin sonucudur. Bu nedenle de, böyle bir varsayımı içermeyen basit modellere uydurulabilir.⁶

Dikkatli bir okuyucu, sermaye malları talebi modelinde, bireysel teşebbüslerin kazanç maksimizasyonu koşullarından, herhangi bir istatistik yönteme başvurmadan, doğrudan doğruya, tüm ekonomi için kazanç maksimizasyonuna geçtiğimizi anlayacaktır. Bu durum; teşebbüslerin davranışlarına ilişkin teori; kazanç, üretim istihdam, sermaye v.b.g., sadece objektif değerlerle çalıştığında ve ev ekonomilerine ilişkin teori de, ölçülemeyen ve kişiden kişiye değişebilen tercih ve tatmin derecesi gibi subjektif değerler üzerinde kaldığı sürece, mümkün görülmekte idi. Teşebbüslerin kazançlarına, üretim miktarlarına ve verimlerine ilişkin verilen toplanması nisbeten kolaydır. Ancak, ölçülmeye uygun, kişisel tatmin derecelerine ilişkin verilerin toplanması olanak dışıdır. Bu nedenle de, önce, tüketim mallarına karşı kişisel talep bağıntısını geliştirmek, sonra da, tüm ekonomi için uygulamaya girişmek gerekmektedir. Sözü edilen durumda, sermaye mallarına toplam talebi bulmak için, toplam üretim ve toplam gelire işe başlamak mümkündür.⁷

Yatırımları etkileyen değişkenlerin nisbi öneminin, gerçek dünyada ekonomik faaliyetlere ne şekilde veya ne ölçüde etkili olabileceğini incelemekte yarar vardır. Yukarıda, tüketim harcamalarının faiz haddindeki değişmelerden etkilenmediğini açıkca ortaya koyduğumuz gibi, teşebbüslerin yatırımlar için yaptıkları harcamalarında da, faiz haddindeki değişmelere bağlı olmadığını meydana çıkarmış oluyoruz. Faiz haddinin, üretim malları veya yatırım talebi ilişkisine girmesi, ümit edilen gelecekteki gelirlere uygulanan faiz

(6) Bkz. G. C. Evans, «Maximum Production Studied in a Simplified Economic System», *Econometrica*, Vol. II, jan. 1934. p. 37.

(7) Bkz. F. W. Dresch, a.g.e. ve L. R. Klein, «Macro economics and...».

haddine etkisi olması nedeniyledir. Tamamen rasyonel davranışların bulunduğu ve yerinde yapılmış tutarlı tahminlerin geçerli olduğu bir dünyada, iskonto haddi, faiz haddine eşit olurdu. Buna karşılık, enteresen dünyamızdaki gerçek, kapitalist bir sistemde, yatırım imkânlarının büyük risklere ve belirsizliklere bağlı olduğudur. Uygun bir iskonto haddi, bu rizikoları ve belirsizlikleri göz önüne almak ve bu nedenle de, faiz haddinden daha yüksek bir düzeyde bulunmak zorundadır. Uygun iskonto haddi, faiz ve subjektif riziko temel unsurlarından meydana gelir. İkinci temel unsur, milli ekonominin psikolojik incelenmesini gerekli kılar. Faiz haddindeki değişmelerin daha önemsiz olduğu, iskonto haddi değişmelerinde, faiz dışındaki unsurlar, çok daha üstün rol oynarlar.

Günümüz ekonomik hayatındaki büyük riskler, girişimcileri, yatırım kararlarında çok kaba tahminler yapmaya zorlamaktadır. Öyle ki, bir sermaye yatırımının faydalı ömrünün yaklaşık olarak beş yıldan çok daha uzun olduğunu bildikleriyle halde, yatırımı beş yıl sonunda amortize etmeyi istemektedirler. Bu gerçek, girişimcilerle sorulmak suretiyle ortaya çıkarılmıştır.⁸ Beş yıldan daha yakın bir gelecek için gelirlerin iskontosu yoluyla yatırım kararları alınır, faiz tahminleri ihtimal değil, gerçek olabilir. İş adamları için planlama süresi beş yıldan daha fazlasını gerektiriyorsa, şimdiki faiz hadlerine dayanılarak tahmin edilen bir iskonto faktörü önemli olabilir. Yatırımların teknik ve diğer maliyetleri, beş yıllık bir sürenin üstündeki gelir akımının, şimdiki faiz hadleriyle iskonto edilmesiyle elde edilen maliyetlerden çok daha yüksek olacaktır. Bunun yanında, planlama süresi boyunca, ekonominin bazı sektörlerinde, faiz maliyetinin daha büyük önemi olduğu doğru olabilir. Buna örnek olarak, ulaştırma ve gıda sanayi gösterilebilir. Ancak, tüm ekonomik sistemde, faiz haddindeki değişmelerin yatırımları büyük ölçüde etkilemeyeceği ihtimali geçerli görünmektedir.

Girişimcilerin yatırım kararlarında, faiz değişmelerinin dikkate alınmadığı kısa planlama sürelerine uymalarına ve bizzat onu yapmalarına bir diğer neden de, iç finansman olayındaki yeni gelişmelerle ilgilidir. Girişimcilerin yatırım projelerini, dağıtılmamış kârlardan, amortismanlardan ve diğer fonlardan meydana gelen

(8) Bkz. L. P. Alford, «*Technical Changes in Manufacturing Industries. Recent Economic Changes*», New York, 1929. p. 139. Ruth P. Mack, «*The Flow of Business Funds, and Consumer Purchasing Power*, New York, 1941. pp. 225-56.

fazla sermaye yoluyla finansē etmeyi tercih ettikleri gör÷lmektedir. Rasyonel davranan bir girişimci, yatırımını iç fonlardan finansē ederse, faiz maliyetinin hesabında teorik olarak yanılabilir. Ancak, uygulamada böyle bir durum söz konusu değildir. Yatırımların iç fonlar yoluyla finansmanı, yatırımcıları, piyasa faiz haddindeki dalgalanmaları görmemezlikten gelmeye yöneltilir.

Küçük teşebbüslerin, ihtiyaçları olan sermaye teçizatını, birikmiş iç fonlarından satın almalarına karşılık, tüm ekonomideki yatırımların büyük bir bölümüne etkili olan, büyük şirketlerin, yatırım harcamaları için, muazzam miktarlara varan birikmiş iç fonlarına başvurabilme olanaklarının varolması hiç de iyi değildir.

Yatırımların faize karşı elâstik olmamasına ilişkin bu gözlem çeşitli ampirik araştırmalarla doğrulanmıştır. İş adamlarının rastgele seçilmiş büyük bir kısmına sorulan sorulara verilen cevaplar, yatırım kararlarında faiz haddinin ihmal edildiğini inandırıcı bir biçimde göstermektedir.⁹ Yatırımları etkileyen faktörlerin kantitatif önemini ortaya koymak için, ekonometrik incelemeler de yapılmıştır. Tinbergen yapmış olduğu araştırmada, kurmuş olduğu istatistiksel modelin yatırım denkleminde, faiz haddinin önemsiz bir değişken olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, istatistiksel hesaplamalar, tüm ekonominin yatırım denklemi için yapılmakla kalmamış; tarım, endüstri, madencilik, inşaat, gıda ve ulaşım gibi çeşitli kesimlere kadar inilmiştir. Sonuç olarak, faiz haddinin, istatistiksel bir değişken olarak gösterilme çabalarına rağmen, böyle bir düzenleme ender gör÷len bir durumdur.

Keynes, yatırım faaliyetlerinin daha yüksek bir düzeye çıkarılması için, tamamen mantıklı olarak, düşük faiz haddi gereklidir demektedir. Ancak, genel teoriyi yazdığı sıralarda ise, ondaki, parasal politika ile faiz haddinin etkilerinin düzenlenebileceğine ilişkin güven bir miktar kaybolmuştu. Bu durum, onun teorik gelişiminde geçici bir sapmayı ortaya çıkarmaktadır. Nitekim, birkaç yıl sonra, O, bu fikirlerini değiştirmiş ve yine, önceki iyimserliğine

(9) J. Franklin Ebersole, «The Influence of Interest Rates upon Entrepreneurial Decisions in Business—a Case Study», *Harvard Business Review*, Vol. XVII. 1938. p. 35; H. D. Heuderson, «The Significance of the Rate of Interest», *Oxford Economic Papers*, No. 1, 1938. p. 1; J. E. Meade and P. W. S. Andrewes, «Summary of Replies to Questions on Effect; of Interest Rates», *Oxford Economic Papers*, No. 1. 1938. p. 14.

dönmüştür. Bu anlatılanla ilgili olarak aşağıdaki iki görüşünü karşılaştıralım :

«Bana göre, faiz haddinin etkilerini düzenleyecek saf bir para politikasının başarısı kuşku ile karşılanmalıdır. Devlet, sosyal çıkarlara dayanarak sermaye mallarının marjinal produktivitelerini hesaplamalıdır. Böylece, devlet, yatırımların direkt organizasyonunu üzerine almalıdır. Ancak bu yolla hesaplanan marjinal produktiviteler, tahmin edilmeyen faiz değişmelerinin muhtemel olumsuz etkilerini talafi etmiş olurlar.¹⁰»

«Faiz hadlerinin yatırım hacminin belirlenmesinde çok büyük bir rol oynadığına ilişkin yeni görüşlere pek fazla inanmıyorum. Talep yükselmesi gibi veya benzeri etkiler olabilir. Bunun yanında, şayet mümkün olursa, düşük faiz haddinin, uzun bir süre için daha yüksek yatırımları sağlamada veya istenilen bir yükseklikte yatırımların yapılmasında, büyük bir rol oynayamayacağı fikrine de inanmıyorum.¹¹»

Teori ve uygulamada, reel gelir yüksekliği ile yatırımların yüksekliği arasındaki ilişkinin, marjinal yatırım meylinin bir'den küçük olmasından doğduğu anlaşılır. Gerçekten, Keynes sisteminin birçok dinamik modellerinde, oldukça kesin koşulları bulabiliriz. Sistemin dinamik sabit olması için, marjinal tüketim meyli artı marjinal yatırım meyli bir'e eşit olmalıdır.¹² Ekonomik modellerin geniş hesaplamaları, yazarı, gelir üzerindeki tüketim ile yatırım arasındaki mevcut ilişkinin, istikrarlı koşulları gerektirdiği sonucuna götürür.

Hatırlanacağı gibi, yatırım fonksiyonu (sermaye malları talebi) bir ilkeden çıkmıştır. Bu ilke, girişimcilerin, belli bir planlama süresinde tahmin ettikleri kazancı maksimize eden, üretim faktörlerinin tam kapasite ile çalışmalarını istemeleridir. Söz konusu üretim faktörü, herhalde birkaç yıl için kullanılabilir sermaye teçhizatı ise, girişimci böyle teçhizata olan talebini en yakın birkaç ay

(10) *The General Theory of Employment Interest, and Money*, p. 164.

(11) Bkz. Mordecai Ezekiel'in, «Statistical Investigations of Saving, Consumption, and Investment», adlı makalesi, *American Economic Review*, Vol. XXXII. 1942. note 10, p. 283. Ezekiel'in belirttiğine göre, metindeki bu bölüm, Keynes'in bir mektubundan alınmıştır.

(12) Marjinal tüketim meyli artı marjinal tasarruf meylinin bir'e eşitliğini belirten yukarıdaki koşullara uygun bir tanım olduğu hatırlanacaktır.

da gerçekleştireceğini umduğu satışları ile karşılamaya çalışmak zorundadır. Gelecekteki bu satışlar hakkında en iyi objektif bilgiler, satışların artmasından ve bu artmanın muhtemel değişme ölçüsünden veya plânlama anındaki artma ölçüsünden anlaşılır. Yatırımları etkileyen önemli faktörler olarak gerek bir andaki mevcut satışlar (milli gelir) ve gerekse satışların zaman içindeki akışını içine alan satış tahmini cetvellerini yardımıyla, istatistiksel yaklaşık değerler bulunur.

Bir çok sorunun yanında, hiçbir gecikmenin olmadığını kabul ettiğimiz statik sistemle ilgilendik. Ancak, genel durum ve özellikle Keynes teorisinin istatistiksel anlamda güçlendirilmesi için, ölçülmüş gecikmelerin sisteme sokulması önem taşımaktadır. Yatırım fonksiyonunda bulunan gecikmelere uygun ihtimaller verdiğimizde, gelir ile yatırım arasındaki gerçek ilişkiden önemli bilgiler elde edebiliriz.

Yatırım kararlarını etkileyen en önemli ve maalesef görmemezlikten gelinen faktörlerden biri de sermaye birikimidir. Bu faktörün önemi, marksist yazarlardan çok daha önce belirtilmiştir. Ancak, hiçbir uygar milli ekonomi modeli içine uygun olarak yerleştirilmemiştir. Halbuki ekte¹³ gösterildiği gibi, kazanç maksimizasyonunda başarılı olan bir teşebbüste, yatırım fonksiyonundaki sermaye stokunun rolü, klâsik teoriden doğan mantıklı bir sonuçtur. Sermaye birikiminin yatırımlara etkisi, milli ekonomilerin olgunlaşmasını durduran öbür okulun temel dayanaklarından biri olması gerekirken; bu teorisinin eleştirici ve savunucuları, bu değişken hakkında yeterince bilgi edinmeyi dahi ihmal etmişlerdir.

Keynes'te sermaye stoku konusu, son derece yüzeysel olarak bulunmaktadır. Keynes, sermaye stokunda önemli bir değişme olmayacak kısa dönemli bir teori kurduğu için, bu değişkenleri ihmal etmiştir. O, her anda mevcut olan sermayeyi, sistemin tarihi gerçek unsurları olarak ele almaya önem vermiştir. Böylece sermaye stoku önceden belirlenmiş bir değişken oluyordu. Diğer taraftan, Keynes'i izleyenler, yatırım ve tasarrufun sıfır olduğu ve sermaye stokunun açıkça bir değişken olarak dikkate alındığı uzun dönemdeki denge ile uğraşmışlardır. Böyle bir sistem ekte¹⁴ gösterilmiştir. Bütün

(13) Bkz. (5) numaralı dipnot.

(14) Bkz. (5) numaralı dipnot.

bunlardan sonra, ne uzun dönem dengesi ve ne de kısa dönem dengesi gibi iki sistem durumun özelliklerini taşımayan bir ara dönemi yok mudur?

Olgunlaşan bir ekonominin varlığına en iyi belirtilerden biri, açıkca sermaye birikimine sahip olmasıdır. Bir sistemde (ekonomide) prodüktif fabrika ve teçizatın arttığı ölçüde, daha önceden varolan ve yeniden oluşan sermayenin gelir payları düşer.¹⁵ Sermayenin bu düşük gelir payları nedeniyle, zengin bir toplumdaki yatırım fırsatları kaybolmuş olur. Bu durumda, şayet tüketim düzeyi yükselmez ve bu yolla açık doldurulmazsa, bir ekonomik durgunluk kendiliğinden ortaya çıkar. Örneğin, 20. y. y. da mesken yapılarındaki çoğalma, A.B.D. de öylesine bir artış göstermiştir ki, mesken inşaatı boom noktasına gelmiş dayanmıştır. Bu durumda kira bedelleri düşmeye başlamış ve mesken inşaatı için yeni yatırımlar uzun bir süre çok düşük bir düzeyde kalmıştır. Aynı durum, diğer endüstri dallarında da kendini göstermiştir. Teknik yenilikler veya dış etkenlerin (savaş gibi) herhangi bir müdahalesi sisteme (ekonomiye) etki etmediği takdirde, yatırım faaliyetleri muhtemelen sönük kalacaktır.

İstatistiksel araştırmalar, yatırım faaliyetleri ile sermaye stoku arasında çok kuvvetli bir negatif korelasyonun varlığını göstermektedir. Bu korelasyon tüm ekonomide ve alt kesimlerde kolayca gözlenebilmektedir.

Keynes sisteminin tasarruf-yatırım fonksiyonundan, ev ekonomileri ve teşebbüslerin gelirlerini kullanmadaki kararlarını nasıl aldıklarını öğreniyoruz. Halk, gelirini harcama veya tasarruf etmek isteyip istemediğini kararlaştırdıktan sonra, yine sürekli olarak kararlar almak zorundadır. Biriktirmiş oldukları tasarruflarını hangi biçimde yatırmak istediklerini kararlaştırmak durumundadırlar. Genellikle, çeşitli mallara yatırım yapmayı, faiz geliri getiren aktiflere (pay senedi ve tahvil) plase etmeyi veya para olarak saklamayı tercih ederler. Onların mal alımlarındaki kararlarının bir analizi önemli ve gerekli olmaktadır. Bu durum teşebbüslerde, yatırım veya üretim mallarına talep ve stoka talep olarak, gerek tesis sermayesi gerekse işletme sermayesi biçiminde görülür.

(15) Keynes dilinde, «Sermayenin Azalan Marjinal Prodüktivitesi Teorisi» veya Marksist sistemdeki, «Azalan Kazanç Payları Teorisi».

Her periyoddaki sermaye talebi birleştirilir ve değerden düşme tahminleri yapılırsa, stok halinde bulunan satılık malların talebini de kapsamak üzere, tüm sermaye mallarının talebi saptanmış olur. Ev ekonomilerinin dayanıklı tüketim mallarına her periyoddaki talepleri de benzer biçimde birleştirilir ve bu yolla tüketim mallarının stoku için gerekli talep miktarı da belirlenmiş olur. Buradan, para ve faiz getiren aktiflere talebin nasıl saptanabileceğini göstermeye geçebiliriz.

Kişilerin ve teşebbüslerin, paralarını, likit olarak veya faiz getiren aktif halinde tutmalarıyla, bunlardan elde edilmesi düşünülen tatmin derecesi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan, tercih skalası veya fayda fonksiyonu vardır. Tüketici davranışlarını inceleyen teorisinin genel yöntemleri izlediği taktirde, bu fonksiyonun maksimumu edilmesi gereklidir. Bilindiği gibi, bir kimsenin elinde tuttuğu varlıklarının toplam miktarı ile parası, bu varlıklara başlangıçta ödedikleri ile önceki faaliyetlerinin sonucu olan birikmiş tasarruflarının toplamından daha fazla olamaz. İşte yukarıda sözü edilen maksimizasyon sorunu da, kişinin başlangıçta ödedikleri ile tasarruflarının toplamıyla sınırlı olarak gerçekleştirilebilir.¹⁶ Bu maksimizasyon süreci, para ve faiz getiren aktifler talebi dengesinin nasıl kurulacağını gösterir. Bu talep ilişkisi, para talebinin, faiz getiren aktiflerin nisbi fiyatına, para fiyatına (bir'e eşittir) ve birikmiş tasarrufları sınırlayan faktörlere bağlı olduğunu gösterir. Globalleştirme yöntemi doğru olarak uygulanırsa, toplam para talebinin; faiz getiren aktiflerin ve elde tutulan varlıkların genel fiyat düzeyine bağlı olduğunu ifade eden, makro ilişkiler elde edilebilir. Keza, faiz getiren aktiflere toplumun toplam talebi, aktiflerin fiyatlarıyla toplumda mevcut varlıkların fiyatlarına bağlıdır. Ancak, her iki talep ilişkisine ihtiyaç yoktur. Elde tutulan para ile faiz getiren aktiflerin toplamı, başka bir yöntemle hesaplanan birikmiş tasarruflardan büyük olmayacağına göre, para talebi, elde tutulan faiz getiren aktiflerin dışında tayin edilse bile, bu talep ilişkisi yeterli olacaktır. Tasarruf davranışlarının alışılmış yöntemlerini ve mevcut para talebini bilirsek, kalan kısmın, faiz getiren aktiflerle ilgili olduğunu buluruz. Diğer bir yol da, faiz getiren aktif talebinin,

(16) Ekte (bkz. (5) numaralı dipnot), ev ekonomilerinin fayda fonksiyonunun, aynı biçimde, mal tüketimine ve aktifin elde tutulmasına bağlı olduğunu gösteren, genellikle geçerli bir teori geliştirilmiştir.

stratejik bir unsur olarak sisteme sokulmasıdır ki, bu takdirde, para talebinin ayrıca ele alınması gereksizdir.

Keynes'i izlemeye devam ettiğimizde, faiz getiren aktif talebi ile para talebini birleştirmek suretiyle, bir alet elde etmiş ve bu alet yardımıyla da, sistemin yapısını daha iyi analiz etme imkânına kavuşmuş oluruz.

Keynes, mikro ekonomiye ilişkin önceki aletlerde olduğu gibi, likidite tercihi denklemini de yalnızca yüzeysel farklarıyla kendi teorisine uydurmuştur. Faiz haddi, faiz getiren aktiflerin fiyatları yerine geçirilebilir. Böylelikle, faiz geliri getiren aktiflerin fiyatları, faiz haddi ile ifade olunabilir ve biz, arzu ettiğimiz değişkenlerden biriyle veya diğeriyle çalışabiliriz. Para talebini etkileyen diğer değişkenler, birikmiş servet miktarıyla, para miktarıyla ve faiz geliri getiren aktiflerin miktarıyla sınırlıdır. Servet değişkeni, sistemde gelir yaratan tüm kaynakları kapsar. Her-hangi bir servet kaynağından doğan gelir akımının kapitalizasyonunda olduğu gibi, faiz haddi yardımıyla, bu servet kavramı ile milli ekonomi arasındaki ilişki ifade edilebilir. Şimdi, para talebinin faiz haddine ve gelir düzeyine bağlı olduğu anlaşılmıştır. Böylelikle, amacımıza, yani Keynes'in Likidite Tercihi fonksiyonuna erişmiş olduk.

Keynes'e göre, likidite veya spekülasyon motif yanında, halkın para ile faiz getiren aktifler arasında seçim yaparak belirlediği diğer motifler de vardır. Bunlardan biri, önceden düşünülmemiş harcamaları karşılayabilmek için, kasa mevcudunun asgari bir miktarın aşağısına düşürülmemesi ilkesi gereğince, belirli bir miktar paranın elde tutulmasıdır. Buna ihtiyat motifi denmektedir. Diğeri ise, halkın gelirinden belirli bir kısmını, günlük işlemlerini en iyi biçimde sonuçlandırmak için, parayı nakit olarak elinde tutması vardır ki, biz buna muamele motifi diyoruz. Ancak açıktır ki, para talebini etkileyen değişkenler olarak sayılan ihtiyat ve muamele motifleri eskiden beri bilinmektedir.

«Para talebi, faiz haddine ve milli gelire bağlıdır».

Bu Keynes'çi temel ifade, ya reel gelirin bir değişken olarak ele alınmasıyla, reel kasa mevutlarına dayanarak, ya da, milli gelirin parasal değerinin kullanılmasıyla, nominal kasa mevutları yardımıyla ortaya çıkarılabilir. Faiz haddi bağımsız olduğundan, her durumda aynı kalmaktadır.

Düşük bir faiz haddi, yüksek bir para talebini meydana getirdiğinden, para talebi ile faiz haddi arasındaki ilişki negatif anlamdadır. Faiz haddi yüksek olduğu takdirde, nakit yerine elde, faiz geliri getiren aktif bulundurmamak ve yüksek bir faiz geliri elde etmek daha kazançlı olur. Bu durumun tersine, yani düşük bir faiz haddinde, elde faiz getiren aktif yerine para tutmak yerinde bir davranış olur. Hatta, Keynes, para talebi ile faiz haddi arasındaki ilişkinin negatif olduğunu belirtmekle kalmamış, bu talebin elâstikiyetinin bir yerde durduğunu bile ileri sürmüştür. O, faiz haddinin, verilen borcun rizikosunu ve asgari maliyetini karşılayacak bir düzeyde bulunacağını ve bu sınırın altında olamayacağını belirtmiştir. Keynes'in teorisine göre, likidite tercihi fonksiyonu, yeterli düzeydeki bir faiz haddinde, sonsuz faiz elâstikiyetine sahip olacaktır.

Eldeki bilgiler, A.B.D. de iki savaş arası dönemde, vadeli tasarruf ile şirket tahvillerinin ortalama gelirleri arasında negatif bir korelasyonun bulunduğunu göstermektedir. Bu duruma, çeşitli enstitüsyonel güçlerin ve faiz hadlerinin sürekli bir düşük trendi göstermesinin neden olduğu iddia edilerek itiraz edilebilir. Bundan dolayı, söz konusu negatif korelasyon, Keynes teorisindeki likidite tercihinin ifadesine değil, daha çok genel bir nedene atfedilebilir. Bununla birlikte trendin etkisi önlenemez. Ne var ki, eldeki bilgiler, trendin etkisi önlenemez bile, kuvvetli bir negatif korelasyonun mevcut olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Keynes teorisinin güvenilir bir ampirik temele sahip olduğu söylenebilir.¹⁷

Bununla birlikte, Keynes'in kabul ettiği sonsuz elâstikiyet konusu yeterli açıklıkta değildir. Sonsuz elâstikiyet mevcut olabilir, ancak, Keynes'in bu iddiasında tam olarak inandırıcı olabilmesi için, faiz hadlerinin düşük olduğu hallerde daha fazla gözlem yapılması olmalıdır.

Para talebine faiz haddinin etkileri incelendikten sonra, geriye, para talebi ile gelir düzeyi arasındaki sıkı ilişkinin araştırılması kalmaktadır. Ekonomideki ödenmiş sermaye mevcuduyla akış halinde bulunan para mevcudunun toplamı ile gelir düzeyi arasında, direkt bir korelasyon, sadece muamele motifinde görülebilmek-

(17) İngiltere için de benzer sonuçlar bulunmuştur. Bkz. A. I. Brown, «Interest, Prices and the Demand Schedule for Idle Money», *Oxford Economics Papers*, Number 2, 1939. p. 46.

tedir. Burada son derece sıkı bir pozitif korelasyon mevcuttur. Bu korelasyon, hiç kuşkusuz ki, bu ilişkinin varlığından doğmaktadır.

Alışılmış düzene göre, Keynes sisteminin geriye kalan bileşimi kasa mevcutları arzıdır. Kasa mevcutları arzının banka sisteminde otonom olarak belirlendiği standart bir varsayımdır. Merkez Bankasının faaliyetlerinden olan rezerv haddi, para ve kredi politikası vb. gibi, yazılı veya yazısız bütün kurallar, ekonomik davranışların belirli modelleri biçiminde ifade edilemezler. Para arzı Merkez Bankasının kararlarına bağlıdır. Bu organ, belirli bir davranış modeli izleyebilir veya izlemez. Para arzının otonom olduğu varsayılacağı yerde, bir takım alternatif iskonto hadlerine bağlı olduğu ve ekonomi dışı birçok faktör tarafından etkinlenebileceği kabul edilebilir. En iyi yol, bu değişkenin açıklanmamış olarak bırakılmasıdır.

Keynes teorisi üzerindeki tartışma, alışılmış biçimde tüketim veya tasarruf fonksiyonu, yatırım fonksiyonu ve likidite tercihi fonksiyonu ile ilgilidir. Bu birçok sorun için yeterlidir. Bu fonksiyonları içeren bir sistem para akımı içinde gösterilince tamamlanmış bir sistem haline gelir. Sermaye stokunu görmemezlikten gelen ve sistemin belli bir değişkeni olarak kabul etmeyen kısa dönemli teoride, aşağıdaki şu ilişkiler meydana çıkmaktadır :

«Faiz haddinin ve gelirin bir fonksiyonu olan parasal tasarruflar, yine faiz haddinin ve gelirin bir fonksiyonu olan parasal yatırımlara eşittir».

Yukarıdaki ifadelerde, faiz ve gelirin mevcut olduğu, iki eşitlik ve iki değişken derhal göze çarpmaktadır.¹⁸ Bu sistemin çözümünden sonra, söz konusu değişkenler yerine tasarruf fonksiyonunu ikâme etmek ve tasarruf miktarını hesaplamak mümkün olabilir. Tasarruf (= yatırım) ve geliri bilirsek, tüketim miktarını hemen bulabiliriz.

Bu basit sistemi, Keynes'in kullandığı gibi, reel büyüklüklerle veya ücret birimiyle ifade etmeye çalışırsak, bütün değişkenleri göstermemiz olanağı olmayacaktır. Çünkü, otonom para arzı, sa-

(18) Tasarruf fonksiyonu gelir akımı içinde ifade edilmişse, fiyat düzeyinin, bu fonksiyon içine açıkça girmediğini kabul ediyoruz.

dece, nominal kasa mevcutları düzeyi için, bir anlam ifade eder, reel kasa mevcutları arzı için hiçbir anlamı yoktur. Arzedilmesi gereken paranın miktarını, banka sisteminin kararlaştırmasına karşılık, banka sistemi, fiyat düzeyi veya ücret haddi ile paranın gerekli miktarı arasındaki ilişkiyi düzenleyemez. Ücretlerin veya fiyatların mutlak düzeyini belirleyebilememiz için, daha fazla bağıntı hakkında bilgi edinmemiz gereklidir.

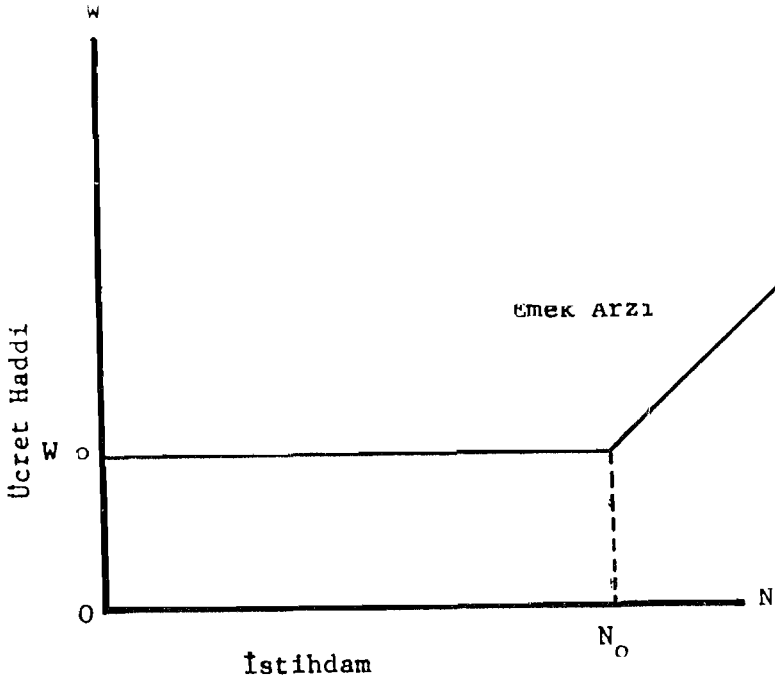
Bununla birlikte, şimdiye kadar açıkca incelemediğimiz bazı değişkenler yardımıyla, birkaç bağıntı kurarsak, analizimizi sürdürebiliriz.

Kazanç maksimizasyonu teorisinden yatırım fonksiyonunu elde etmek için, emek ve sermaye faktörlerinin inputları ile toplam üretim arasındaki ilişkiyi açıklayan, üretim fonksiyonunu ele almalıyız.

Kazanç maksimizasyonu teorisinden, yukarıdaki teknik ilişki halini alan sermaye değişmesi sayesinde, yatırım fonksiyonunu elde etmemize imkân hazırlar. Gelir, emek inputu açısından da maksimize edilmelidir. Bu ifade, ortalama reel ücret haddinin, işçinin ürettiği marjinal ürünün fiyatına, diğer bir deyimle, en son emek biriminin üretime katkısına eşit olmalıdır, biçiminde açıklanabilir. Böylece emek miktarıyla reel ücret haddi arasında bir ilişki kurabiliriz :

«Emek talebi, reel ücret düzeyine bağlıdır.»

Gerçekten, marjinal prodüktivite, üretim fonksiyonunun amprik bir modeli yardımıyla hesaplanabilir. Marjinal prodüktivite, toplam üretim ile toplam emek arasındaki bağıntıyla orantılıdır. Üretim, istihdam, ücret ve fiyat gibi değişkenlerle ilgili olarak yapılan istatistiksel çalışmalar, ortalama ücret hadleriyle marjinal prodüktivite —özellikle iş saati başına üretim yönünden üretim fonksiyonu —arasında belirli bir pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir.

Şekil : 1

Bir ilişki daha var: Emek arzı. Bilindiği gibi, emek arzı, her ücret haddinde, ne kadar emek arzedebileceğini gösteren bir fonksiyondur. Şimdi önümüzdeki yol ikiye ayrılır. Emek arz eğrisi için, reel ücreti mi, yoksa nominal ücreti mi esas alacağız? Klâsik teorisinin, emek arzını reel ücretlerle açıklamasına karşı, Keynes, bu konuda parasal ücretlerle çalışmıştır. Bu, onun arz fonksiyonunda yaptığı tek değişiklik değildir. Keynes ayrıca modelin işleyiş biçimini de tayin etmiştir. Esas alınan ücret haddinde, bu emek arzının, tam istihdam düzeyine varıncaya kadar, tam elâstik olduğunu açıklamıştır .

Burada, (w_0) cari ücret haddi, (N_0) da tam istihdam hacmidir. Emek arz eğrisi özellikle çok önemlidir ve Keynes sistemi içinde, düşünceleri başka yönlerde olan milli ekonomici yazarların işine yaramayan, belirli sonuçlara yol açar. Keynes'in arz eğrisi daha doğru olabilir ve işgücünün gerçekten nasıl davrandığını tanımlama biçimi daha realist görülebilir. Fakat diğer bir aşamada, düşünmeyi gerektiren diğer bir soru sorulabilir. Klâsik bir arz eğrisinin

kullanıldığı Walras'çı bir tam istihdam dengesinde, Keynes sistemindeki düşük istihdam dengesinin sonuçları görülebilir mi? Biz soruyu cevaplamak ve de, niçin klâsik bir modelde, bazı koşullar altında otomatik olarak tam istihdam dengesinin mevcut olması gerektiğini göstermek için bir araştırma yapacağız.

Şimdi reel Keynes sistemine üç ilişki ekleyebilir ve değişken kadar denklem elde edildiğini gösterebiliriz:

«Üretim, emek ve sermaye inputuna bağlıdır.

Reel ücret haddi, emeğin marjinal prodüktivitesine eşittir.¹⁹

Emek arzı, nominal ücret haddine bağlıdır.»

Böylece, otonom olmadığı var sayılan, beş eşitliğimiz ve beş değişkenimiz mevcut olmaktadır: Reel gelir, faiz haddi, istihdam, ücret haddi ve fiyat düzeyi. Sistem tamamlanmıştır. Okuyucu, ekonomik analizimizi bitirmemiz için, bağıntıların ve değişkenlerin sadece sayılarla ifade edilmesinin gerekli ve fakat yeterli olmadığı konusunda uyarılmalıdır. Koşulların yeterli olup olmadığı, daha sonra araştırılmalıdır.

BASİT BİR MODEL

Önceki bölümde geliştirdiğimiz beş bağıntılı model, Keynes sisteminin tam bir görüntüsüdür. Sistemde kolaylıkla anlaşılama-yan ve matematiksel olmayan saf kalıplar içinde, birbirinden ayrı, karşılıklı bağılıklar taşıyan modeller mevcuttur. Ancak ana fikri ortaya çıkarmak için, sistemin daha da sadeleştirilmesi mümkündür.

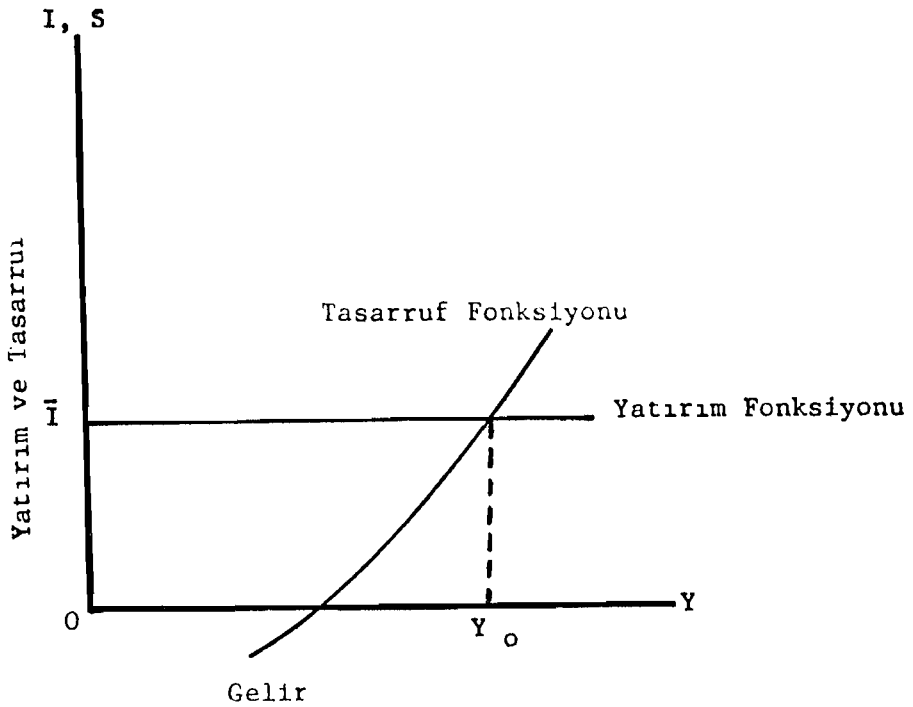
Keynes'in, tasarruf - yatırım teorisini faizle değil, gelirle açıklanması gerektiği, konusundaki iddialarını bilmekteyiz. Bu iddia ileri sürülür sürülmez Keynes Devrimi kusursuz bir olay (**fait accompli**) niteliğini kazanıyordu. Bunu, tasarruf-yatırım ilişkisine dayanan basit bir model açıkça gösterebilir :

Tasarrufların faize karşı elâstik olmadığını, diğer bir deyimle, faiz haddindeki dalgalanmaların tasarruf üzerinde hiçbir etkisinin

(19) Tam olmayan rekâbet ortamında bu ifade, talep elâstikiyetinin eklenmesiyle değiştirilmelidir; Bununla birlikte, tayin edilmiş olma haline zarar vermeden, yeni olmayan değişkenler sokulabilir.

olmadığını varsayalım. Bu pratik ve teorik olarak geçerli bir varsayımdır. Yine, tasarrufların sadece gelire bağlı olduğu varsayalım. Gelir artarsa, tasarruf da artar, ancak ikincinin artışı birincininkinden daima daha azdır (marjinal tasarruf meylinin pozitif ve birden küçük olması). Ayrıca yatırımların, diğer ekonomik etkenlerden, kesin olmasa bile, teknik yenilikler gibi, sert ekonomik alanların dışında geçerli olan güçlerden kesin olarak otonom (bağımsız) olduklarını varsayma devam edelim.

Otonom yatırımlarla, gelir düzeyine bağlı bulunan tasarruflar arasında bir eşitliğin var olması, bu sistemin denge koşuludur. Bu, bir değişkenli (gelir) bir eşitliktir. Bunun için de, sadece, gelir düzeyinin bilinmesi yeterlidir. Böylece klâsik faiz'ci tasarruf-yatırım teorisi yerine geçen, temel bir teori kurulmuş olmaktadır. Bu Keynes'ci model, şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil : 2

Eğri tasarruf fonksiyonunu göstermektedir. Düşük gelir düzeylerinde, halk, minimum bir tüketim standardını sürdürebilmek

için, olumsuz tasarrufta bulunmakta ve gelirinden fazlasını harcamaktadır. Bunun için düşük gelir düzeylerinde, tasarruf fonksiyonu negatiftir. Eğri yukarıya doğru çıktıkça, gelirle birlikte tasarrufların da yükseldiği görülmektedir. Sistem dinamik sabit olacak ise, eğrinin eğimi daima bir'den küçük olması gereklidir.

Yatırım fonksiyonu, otonom yatırımların yapıldığı düzeyde (\bar{I}), düz bir yata doğru biçiminde gösterilmektedir. Yatırımlar otonom olduğu için, gelirle birlikte değişmiyor, tersine her gelir düzeyinde sabit kalıyor.

Grafik sisteminin, (Y_0) milli gelir düzeyini elde etmek için, (\bar{I}) yatırım düzeyinde, mevcut bütün tasarrufların yatırıldığını göstermektedir. Efektif talep teorisinin en anlamlı görüntüsü budur. Hatta bir konjonktür teorisi dahi, bu şekilde görülebilmektedir. Bu teori, tasarruf fonksiyonunun zaman içinde önemli değişimler göstermeyen sabit bir ilişkiye sahip bulunduğunu ve bunun yanında yatırım düzeyinin son derece kararsız olduğu (istenildiği anda değiştirilebileceğini) ve büyük meblağlar halinde sürekli olarak değişebildiği, tasavvurlarına dayanmaktadır. Birbirinden farklı her otonom yatırım düzeyi için, çeşitli milli gelir düzeyleri vardır. Yatırımların dalgalanmalarını, sabit bir tasarruf fonksiyonu ile gelirdeki dalgalanmalar (veya konjonktür devirleri) birlikte belirlerler.

Bu basit model, daha çok ilkelerinden ötürü önemlidir. Normal koşullar altında bütün yatırımların otonom olmadığı doğru olsa bile, otonom yatırımların birçok hallerde yapıldığının kabulü tamamen doğrudur. Bütün yatırım kararlarının merkezi bir plânlama örgütünce alınan sosyalist bir ekonominin çalışma biçimi, diğer bir deyimle, kapitalizmde otonom olmayan (uyarılmış) yatırımlarda geçerli olan kazanç maksimizasyonu gibi ilkelerin dikkate alınmadığı örnek olarak gösterilebilir. Basit modelin uygulanabildiği diğer bir durum, savaş ekonomisidir.²⁰

Keynes modelinin, sosyalist bir ekonomiye uygulanması olsa olsa bir espiridir. Esasen Keynes, Sosyalizmi, özellikle Sovyet sis-

(20) Sosyalist bir ekonomi modeli ile savaş ekonomisi modelinin kuşkusuz görünürde benzerlikler gösterdiği, açık bir gerçektir. Hatta, bir sosyalist ekonominin bir savaş ekonomisine sahip olma gereğini, muhakkak duyacağı, hiçbir zaman ifade edilemez. Metinde, ileri sürülen deliller tam tersine, savaş ekonomisine sahip olmayan sosyalist bir ekonominin durumunu tartışmak istemektedir.

tenini başından reddetmiştir. Keynes, birçok ekonomik olaylara çok yerinde teşhis koymasına rağmen, Rusya hakkında gerçekten yetersiz tahminler yapmıştır. Örneğin o şöyle diyordu : «... komünizm belirli bir başarıya erişecek olursa, bu başarı asla düzeltilmiş ekonomik teknikle değil, tersine din yoluyla elde edilebilir».²¹ Bu gözlem, Sovyet sisteminin politik, teknik ve ekonomik esaslarının tam anlamıyla eksik anlaşıldığını göstermeye yetmektedir. Kapitalist ekonominin koyu taraftarı Keynes, sosyalizmin sürekli tam istihdamlı bir ekonomiye sahip olduğunu düşünmediğinden dolayı Rus ekonomisinin esaslarını da bilmemektedir.

Rusya'da yatırımlar tamamen otonomdur. Merkezi Planlama örgütü, ulusun ve uluslararası siyasal durumun ihtiyaçlarına uygun olarak, yatırım faaliyetlerinin belirli bir düzeyde uygulanmasına karar verir. Faiz haddinin sistemdeki rolü önemsiz olduğundan, tasarruflar yalnızca gelirin bir fonksiyonudurlar. Böyle bir ilişkiden doğan tasarruf fonksiyonunun varlığı da açıktır. Bizim sistemimizdeki insanların tasarruf etmelerinin nedenleriyle, sosyalist bir ekonomideki insanların tasarruf nedenleri aynıdır. Ancak, sosyalist ekonomideki insanlar için birkaç tasarruf motifinin daha az önemli olduğu gerçeğini görmemizden geldiğimizi burada hemen belirtmeliyiz. Sosyalist ekonomiye sahip bir ülkenin insanları, yaşlılık, hastalık, sosyal yardım v.bg. tehlikelerden endişe duymazlar. Hatta, muntazam bir gelir dağılımı düşük bir tasarruf meylini dahi meydana getirmektedir. Rusya'da, planlama organları yüksek yatırımları uygulama alanına sokmaktadırlar. Bu durumda tasarruf fonksiyonu sağa doğru kayar. Böylelikle, yatırım-tasarruf eşitliği nedeniyle de milli gelir daha yüksek bir düzeyde meydana gelir. Fiyatlar üzerine enflasyonist bir baskının meydana gelmesi, tasarruf meylinin düşük, buna karşı yatırım düzeyinin yüksek olması gerçeğinden doğmaktadır.²² Bu baskı, bir enflasyona engel olmak için, satış vergilerini, önemli bir fiyat kontrolünü ve rasyonelleştirmeyi gerekli kılar. Planlama organları, yatırım fonksiyonunu iyi tanımlarsa, her yatırım düzeyi ile ilgili anti enflasyonist (veya deflasyonist) tedbirleri, gerekli ölçüde olmak üzere kolayca tahmin edebilirler. İktisadi yardım kaynakları bol ve bu

(21) Essay'in Persuasion, p. 305.

(22) Kuşkusuz, yüksek bir gelir düzeyi elde edilmesine, yüksek yatırım düzeyi, azaltılmış tasarruf alışkanlığından çok daha fazla kuvvetli etki yapar.

kaynaklardan halkın isteklerine uygun olarak yararlanan, sosyalist her ekonomide, merkezi planlama organı, her düzeydeki yatırımları, tam istihdamı milli gelirindeki tasarrufları karşılayacak bir biçimde kararlaştırır. Sosyalist planlarda doğru bir politika, tam istihdamı sürekli olarak gerçekleştirir. (Bu, Keynes'in düşündüğü, ancak görmediği ekonomik organizasyon olup, Genel Teori'den önce gerçekleşmiş bir ekonomik olaydır).

Daha da ileri gidersek, klâsik teoride dahi basit bir model bulunabilir. Bir basit model ile Keynes'in basit modelini karşılaştırsak, bu iki sistem arasındaki birkaç önemli farkı kolayca bulabiliriz.

Basit klâsik model, cari faiz haddinde, tasarrufların, gelire bağlı olmaksızın, daima yatırımlara dönüştüğünü ve para miktarı ile akım sür'atının sabit olduğunu saptamaktadır. Bu sistemde, faiz haddini, tasarruf-yatırım eşitliği belirtiyor ve para miktarı ile akım sür'ati buna hizmet ediyor. Ayrıca gelirin değeri (veya fiyat düzeyine uydurularak elde edilen reel gelir), paranın kantitatif eşitliğine dayanıyor. İkinci eşitlik, mevcut para miktarının gelire orantılı olduğunu göstermektedir. Bu durumda, şayet, para miktarı ve bir-biriyle orantılı olan faktörler (akım sür'atının karşılıklı değerleri) bilinirse, gelir düzeyi de kolayca bulunabilir.

Klâsik sistemde, işsizlik bulunabilir mi? Şayet bu modelde, işsizlik meydana gelirse, ücretlerin azalmasıyla istihdam artışı sağlanabilmektedir. Çünkü, ücretler ile fiyatlar arasında, marjinal produktivite nedeniyle bir ilişki vardır. Kantitatif eşitlik, ya fiyatları ya da ücretleri belirleyen bir eşitlik olarak görülebilir. Böylelikle, değişmeyen bir akım sür'atında, aynı para miktarının daha çok işi görmesi ve bu yolla tam istihdamın tekrar elde edilmesinin tek nedeni düşük ücret düzeyi olmaktadır. Aynı sonuca, Banka sistemi tarafından para miktarının keyfi olarak artırılması yoluyla da erişilebilir. Şayet kasa mevcutları stoku artırılırsa, gelir de yükselcektir. Bu gelirin tüketilmeyen her ünitesi, otomatik olarak yatırımlara dönüşecektir. Gelirin, tüketimin ve yatırımların bu yüksek düzeyinde, daha fazla işgücü istihdam edilecektir. Bu klâsik sistem, ucuz para veya fleksibl ücret politikasıyla sürekli olarak işsizliğin önüne geçebilir.

Keynes, bu sistemin varsayımlarını adeta sokağa atmakta ve gelir düzeyine bağlı olmaksızın, tasarrufların otomatik olarak ya-

tırımlara kaydığını ifade eden Say Kanununu terketmektedir. Hatta, Keynes, sürekli tam istihdamı garanti eden fleksibl ücretleri, kudretli bir alet olmaktan çıkararak bir teoriyi de geliştiriyordu. Klâsik sistemle, Keynes modelinin, devrim olarak ifade edilen farkı, açıkça görülmektedir.

KARŞILIKLI BAĞIMLILIKLARI KAPSAYAN TAMAMLANMIŞ SİSTEM

Milli ekonomi teorisine ilişkin klâsik sistemin basit modeli ile Keynes'n basit modeli, gözlemin iki biçimde yapılması halinde göze çarpan esas farkları ortaya koymaktadırlar. Emek arz ve talebi, üretim fonksiyonu keza, likidite tercihi, sermayenin marjinal produktivitesi ve tüketim meyli gibi Keynes'ci kavramlarla tamamlanmış bir sistem dikkate alınacak olursa, sorular teker teker sorulmak suretiyle cevaplandırılabilir.

Klâsik milli ekonomi ile Keynes teorisi arasındaki ilişkiyi tartışmadan önce, bu iki sistemi hangi esaslarla karşılaştıracağımızı saptamak zorundayız. Bu arada, bu ülkelerin²³ işsizlik gibi en önemli bir ekonomik soruna sahip oldukları üzerinde anlaşma sağlanmalıdır. Bu ülkelerin milli ekonomileri işsizlik hadisesini açıklayabilen teorik modellerle çalışmak durumundadır. Klâsik sistem, bu işsizliğin, pazarların eksikliğinden veya uyuşmamasından ve işgücünün yanlış istihdamından doğduğunu açıklamaktadır. Bizim için bu açıklama yeterli değildir. Çünkü tam rekabetin geçerli olduğu uyumlu bir sistemde dahi sürekli tam istihdam bulunamaz.

Keynes, eksik istihdam dengesinin varlığını açıklamak için, işsizliğin yeni bir tanımının geliştirilmesi gereği üzerinde durmuştur. O, reel ücret hadlerinin indirilmesi yoluyla giderilebilen işsizlik yerine irade dışı işsizlik tanımını getiriyordu. Ancak bu tanım tamamıyla tatminkâr değildir. Reel ücret hadlerinin belli bir düzeyden daha yüksek bir düzeyinin, emek arzını azaltması imkânsızdır.²⁴ Durum böyle olunca, işgücü emeğini reel ücret hadlerine —parasal ücret hadleri değil— uygun olarak arz etmiş olsaydı, iş-

(23) Avrupa'nın savaş tahribatına uğramış ülkeleri için geçerli değildir.

(24) Savaşa dönük üretim programının uygulanması sırasındaki yokluk (Absentismus) sorunu, yüksek ücretlerde, emek arz eğrisinin negatif eğimli varlığı için, iyi bir örnektir.

sizlik diye bir sorun olmayacaktı, gibi bir ifadenin ciddiye alınması gerekir. Ancak, Keynes'in milli ekonomik teoriye esas katkısında işsizliğin nedeninin, işçilerin kafalarındaki para hayaline dayandığını, belirtmiş olduğunu, ileri sürmemiz mümkün değildir. Şayet tekrar etmek gerekirse, Keynes'in en önemli katkısı, tasarruflar, yatırım harcamaları yoluyla karşılanmazsa, yüksek bir istihdam düzeyine erişilmeyeceğini belirten görüşüdür. **Keynes'in emek arz eğrisi, reel ücretlerin esas alınmasıyla, klâsik arz eğrisinin yerini almış olsa bile, geriye, tasarrufların yatırımlara nasıl dönüştüğü sorunu kalmaktadır.**

Klâsik milli ekonomi düşünürlerinin yaptığı basit bir tanımın cari reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes istihdam edilirse, tam istihdamın sağlanacağı biçiminde olduğunu kabul edelim. Bu durumda, reel ücretler yoluyla oluşan bir emek arz fonksiyonu söz konusudur ve klâsik sistemde istihdamla ilgili her çözüm, bu fonksiyona uygun olarak, bir tam istihdam çözümüdür. Şimdi de, Keynes sistemi için benzer sonuçların geçerli olup olmayacağını görmeye çalışalım.

Klâsik emek arz eğrisi gerçek dışı olsa ve onun yerine Keynes'in arz eğrisi kullanılsa, cari parasal ücret haddinde çalışmak isteyen herkes bir iş bulabilecektir.

Tam istihdamın diğer uygun tarifleri üretimin belirli bir düzeyi ele alınarak ortaya konabilir. Örneğin, tam istihdam uzun devredeki potansiyel üretim hacmi olarak görülebilir. Kısa dönemi potansiyelin, tam istihdam düzeyinden farkını belirtmek için, şişe boynu düzeyi olarak gösterilmesi amaca daha uygun düşer.

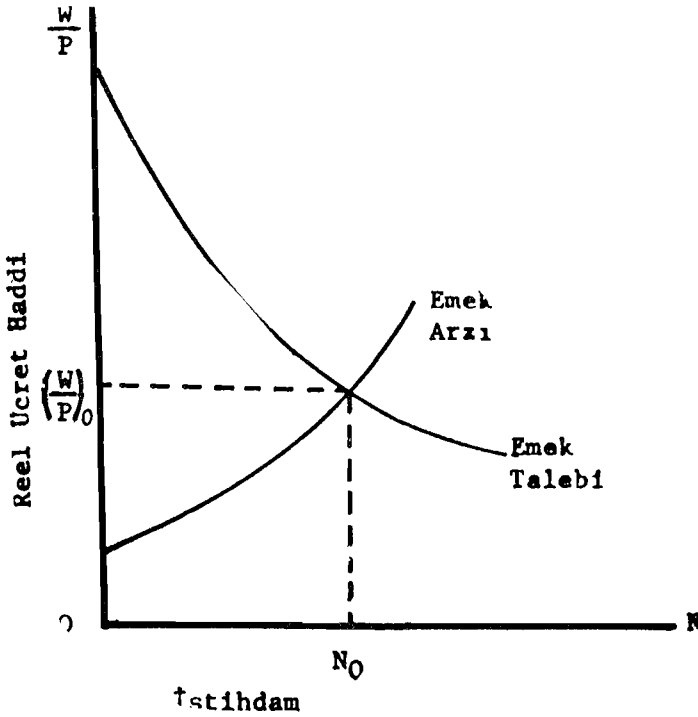
Tanımımızı, önce klâsik milli ekonominin tamamlanmış sistemi üzerine uygulamak istiyoruz. Bu sistemde, paranın miktar teorisine ve tasarruf —yatırım ilişkisini faizle açıklayan teoriye ek olarak, üretim faktörlerinin input-output ilişkisini gösteren üretim fonksiyonu; kazanç maksimizasyonu teorisinin sonucu,²⁵ reel ücret haddinin bir fonksiyonu olarak, emek talebi fonksiyonu ve reel ücret haddinin bir fonksiyonu olarak, emek arz fonksiyonu bulunmaktadır.

İlk bakışta, bu sistemle, Keynes sistemi arasındaki farklar, tam açıklıkla görülebilir. Bazıları farkın, paranın miktar teorisin-

(25) Genellikle ücretlerin marjinal produktivite teorisi olarak bilinir.

den, likidite tercihi teoirsinə geçilme sırasında doğduğunu söylemiş; diğerleri, reel ücretlere dayanan klâsik fonksiyon yerine, parasal ücretleri esas alan emek arz fonksiyonununun ikâme edilmesini, Keynes sisteminin farklı karakteristik özellikleri olarak belirtmişlerdir; son olarak bazıları, Keynes'in esas katkısının, tasarruf - yatırım eşitliğinin değişmesinde bulunduğuna dikkati çekerek gerçeğe daha fazla yaklaşmışlardır.

Klâsik sistem için işsizliğin olmadığı bir durum, ancak tamamlanmış denge koşullarına uygun olan bir model yardımıyla elde edilir. İspatı çok kolaydır. Emek arz ve talep eşitliği, Şekil 3'te görüldüğü gibi, reel ücret düzeyi ile istihdam düzeyi yardımıyla belirlenir.

Şekil : 3

Reel üretim, üretim fonksiyonunda istihdam hacmi kullanılmak suretiyle belirlenir ve fiyat düzeyini elde etmek için, bu üretim düzeyi, kantitatif eşitliğe uygulanır. Faiz haddi ise, tasarruf-yatırım ilişkisinden meydana gelir.

İstihdam hacminin bu ölçüsü emek arz eğrisinden elde edildiği için, istihdam ve yukarıdaki biçimde değeri belirlenen üretim hacmi, tam istihdam düzeyini gösterir. Cari reel ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkes istihdam edilmiştir. Bu sistemde, tam istihdamın varlığına ilişkin herhangi bir dengesizlik meydana çıkarsa, bu taktirde, ekonomi, ücret azaltılması yoluyla, tekrar sürekli tam istihdam dengesine dönebilecektir. İşçilerin rekabeti, bu sistem için yararlı olacaktır. Para miktarı ve miktar teorisindeki akım sürati bilindiğinden toplam harcamalar da bilinir. Düşük ücret hadlerinde, —toplam harcamalar değişmeden— kuşkusuz, daha fazla işçi istihdam edilebilir. Ücretler, tam istihdam düzeyine ulaşıncaya kadar indirilir.

Gerçek dünyanın, çeşitli ihtilaflarının, yokluklarının ve hareketsizliklerinin ele alınması halinde, işsizliğin açıklanması, ne klâsik ne de Keynes sistemi için güç değildir. Bu engellerin hepsinin teorik olarak ortadan kaldırılması halinde, işsizlik yine var olmaktadır devam edecek midir? Birçok milli ekonomi düşünürü bu soruya bugün olumsuz cevap vermektedir. Örneğin, Keynes sisteminin en karakteristik unsuru olan hareketsizlik varsayımını ele aldığımızda, bu soruya verilecek cevap «**hayır**» olurdu. Hatta Keynes bile, bu soruyu pratik olarak «**hayır**»la cevapladı.²⁶ Ve bundan başka, Keynes'in eserinde ne yazdığını gerçekten anlamadığını ve sırf kendisinin yeni bir buluşu olarak bildirmek için, yanlış seçtiği kabul edilmektedir. Keynes'in işgücü arz eğrisi ve irade dışı işsizlik tanımı, —«temel eşitlikler» olarak «**Treatise**»i için anlamını korumasına karşılık, — «**General Theory**» için önemini kaybetmiştir.

Farzedelim ki, tam rekabetçi kapitalist sistemin olduğu bir euklid (*) dünyasında yaşamaktayız. Şimdi bu Ütopya, işsizlik sorununun Keynes teorisinin koşulları altında otomatik olarak çözümlenemeyeceğini, ispatlayacaktır. Buna karşılık bu dünyada, klâsik teorinin tam istihdam durumu sürekli olarak garanti edilir.

(26) Bkz. «The General Theory of Employment,» Quartely Journal of Economics, Vol. L 1, 1937, p. 209, burada Keynes; şayet Leontief, Keynes sisteminin herşeyden önce, —fiyatlarda tam bir homojenlik olmaması nedeniyle—, klâsik sistemden farklı olduğunu gösterirse, O'nun haklı olacağını söylemektedir.

(*) Euklid, M.Ö. 300 yılında Eski Yunan'da yaşamış olan, geometrinin yaratıcısı bilgin (Çevirenin notu).

İşte, burada, Keynes teorisi ile klâsik teorinin arasındaki temel farkları görmemiz mümkün olacaktır.

Tamamıyla, infleksibl, diğer bir deyimle tamamıyla hareketsiz ve tam rekabet koşullarının geçerli olduğu ekonomik sistem modelini tasavvur edelim.²⁷ Bu arada, bütün miktarlar da ücret birimi cinsinden hesaplanmış olacaktır.²⁸

Klâsik milli ekonominin temellerini meydana getiren ilişkiler açık ve saf olmalıdır. Diğer bir deyimle, reel output için, üretim fonksiyonu ve emeğin arz ve talep ilişkisi, reel ücretlerin esas alınmasıyla elde edilmelidir. Diğer ilişkilerde de aynıyet korunmalıdır. Tasarruflar (faiz haddine ve gelire bağlı), yatırımlara (faiz haddine ve gelire bağlı), eşit olmalıdır. Son olarak, kasa mevcutlarının arzı (ücret birimiyle ölçülmüş), faiz haddi ve gelirin bir fonksiyonu olarak, kasa mevcutları talebini eşit olarak karşılamalıdır.

Bu sistemin, tam rekabet koşullarına sahip, tamamlanmış bir dengeyi kapsıyan mükemmel bir klâsik sistem olduğuna itiraz edilebilir. **Bu takdirde**, her klâsik milli ekonomi taraftarı düşünür, bu sisteme ilişkin bir çözüm bulmak için, gayet doğal olarak, şöyle bir yolu ileri sürerdi: Reel ücret, istihdam hacmi ve üretim miktarı, daha önce sözü edilen temel ilişkilerden bulunabilir. En son olarak da, tam istihdam düzeyindeki üretimden elde edilen gelir, ücret birimleriyle ifade edilerek değiştirilir. Bu, reel output'un, reel ücretlere bölünmesiyle elde edilir. Tam istihdam milli geliri, tasarruf-yatırım ilişkisinde kullanılır ve faiz haddini bulmamıza imkân verir. Böylece, mutlak ücret düzeyi ile fiyat düzeyi dışındaki her şey elde edilmiş olur. Mutlak ücret-fiyat düzeyi için çözüm yolunu da, para arz ve talebi yardımıyla bulabiliriz. Faiz haddi ve gelir daha önce hesaplandığı için, değeri bilinmektedir. Bu değer yardımıyla kasa mevcutları arzı (ücret birimiyle ölçülmüş) bulunmuş olur. Nominal kasa mevcutları otonom bir değişken olarak da bilindiğinden, bunun yardımıyla, ücretlerin mutlak yüksekliği hesaplanabilir. Reel ücretler ve nominal ücretler önceden bilinirse, bu yoldan da, mutlak fiyat düzeyinin doğrudan doğruya elde edilmesi mümkün olur.

(27) Bkz. Bu sistemin matematiksel olarak gösterilmesi ekte (bkz. 5 nolu dipnot) dir.

(28) Pek tabii ki, fiyat, faiz ve istihdam dışındaki unsurlar.

Şimdi de biz Keynes'ci olmak ve sonucun ne olduğunu görmek istiyoruz. Reel ücretler, istihdam ve üretim için temel denklemler, bundan önce olduğu gibi çözülür. Tam istihdam geliri tasarruf-yatırım eşitliğinde kullanılır. Faiz haddi için sürekli bir çözüm var mıdır? Aslında birçok denklem ve bilinmeyen vardır, fakat bu, ekonomik açıdan mümkün olacak bir çözümü garanti eder mi? Bu soruya, olumlu cevap vermek kesin olarak mümkün değildir. Denklem ve değişkenler daha açıklıkla ortaya konulmalıdır. Burada biz, daha önce kullandığımız fonksiyonumuzun kalıbını dikkate almak zorundayız. Keynes devrimi, klâsik faiz teorisini reddetmektedir. Keynes'ci görüş, şayet, $(Y_w)_0$ (gelir), **tam istihdam düzeyinde** verilmişse, aşağıdaki denklemin faiz haddiyle (r) ilgili sürekli, pozitif bir çözüme sahip olması gerektiğini kabul etmemektedir.²⁹

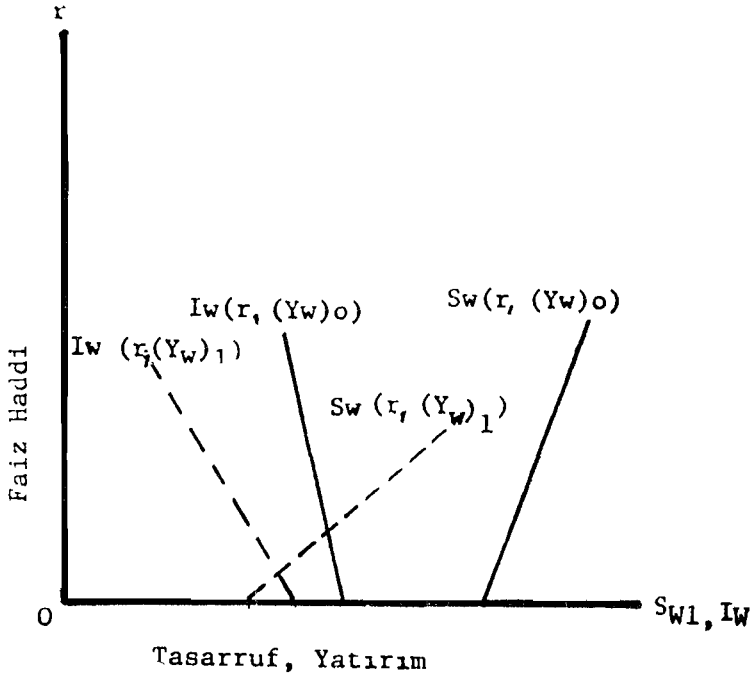
$$S_w[r (Y_w)_0] = I_w [r (Y_w)_0]$$

Şayet tasarruf süreci analiz edilirse, tasarruf fonksiyonu eğimi, faiz haddi konusunda, negatif veya pozitif olabilir ve ancak, muhtemelen mutlak değerden daha küçük olacaktır. Son zamanlarda, yatırım fonksiyonunun dahi faize karşı elâstik olmadığına inanmaktayız. Bu eşitliğin koşullarına uymakla birlikte, (r) nin pozitif bir değer almayacağı çok muhtemeldir. **Tam rekabetin geçerli olduğu tamamlanmış denge hali, genel olarak, Keynes teorisinin sistemiyle bağdaştırılamaz.**

Bu durumun çizim yoluyla ifadesi Şekil : 4'te gösterilmiştir.

Şayet, gelir tam istihdam geliri $(Y_w)_0$ ise, faiz haddinin fonksiyonu olarak, tasarruf-yatırım fonksiyonlarının çizilmiş iki doğru ile gösterilmesi mümkündür. Bu durumda, iki fonksiyonun birbirleriyle olan nisbî durumları incelendiğinde sanki faiz haddi aşağıya doğru itilmiş gibi, tam istihdam milli gelirindeki tasarrufların, yine aynı düzeydeki yatırımları aştığı anlaşılır. Açıktır ki, bu sonuç, her iki fonksiyonun faize karşı elâstik olmadığından mümkün olmaktadır. Şayet, cari faiz haddinde, sınırsız yatırım imkânları mevcut olsaydı, yatırım fonksiyonu yatay bir doğru biçiminde olacaktı —sonsuz elâstiklik hali— ve yatay olmayan tasarruf fonksiyonu ile muhakkak kesişecektir. Birçok Ortodoks iktisatçılar, ikinci tipe uygun modeli, bir tasarruf-yatırım prosesine uymadığına bakmaksızın, tamamlanmış sistemde olduğu gibi, günümüzde halen

(29) W indeksi, ücret birimiyle ölçülmüş anlamını verir.

Şekil : 4

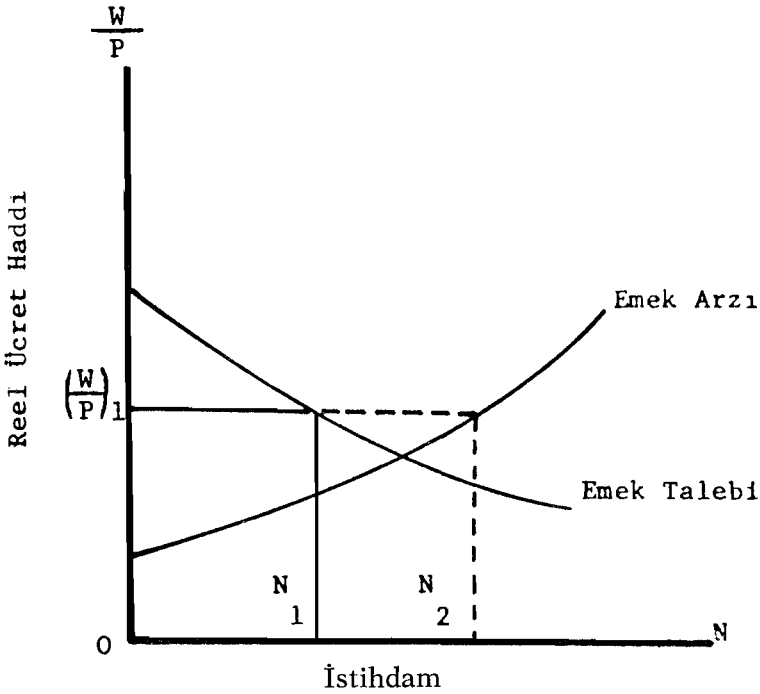
kullanmaktadırlar. Yatay yatırım fonksiyonu ve yatay olmayan tasarruf fonksiyonu modeli en sonunda Say Kanunu ile sonuçlanmaktadır.

Bununla birlikte, Keynes sisteminin içinde bir uydurulma prosesi vardır. Ve bu proses yardımıyla, pozitif bir faiz haddi saptanabilmektedir. Şayet gelir $(Y_w)_0$ dan $(Y_w)_1$ e düşerse, Şekil : 4 teki iki fonksiyon yerinden kımıldıyarak, kesikli çizgilerin pozisyonuna dönüşür. $(Y_w)_1$ gelir düzeyinde yapılan tasarruflarla, yine bu düzeyde yapılan yatırımların eşit olması haline, yeni gelirler de $(Y_w)_1$ düzeyine uymuş olacaklardır. Üretimin uydurulmasına ilişkin bu aşamadan sonra, genel durum için faiz belli olabilir.

Böylece ,Keynes ile Klâsik'ler arasındaki fark prensip olarak, tasarruf ve yatırım teorisinde toplanmaktadır. Çarpan teorisi, diğer bir deyimle, efektif talebi belirleyen teori, Keynes'in tasarruf-yatırım teorisidir. Faiz haddinin belirlenmesine ilişkin teori ise, klâsiklerin tasarruf-yatırım teorisidir. Eşitlikler (denklemler-bağın-tılar) yalnızca, ücret ve fiyat düzeyinin bulunmasına hizmet eder-

ler ve yeni ile eski teorilerin arasındaki farkların gösterilmesinde önemli bir rol oynamazlar.

Şimdi kaçınılmaz olarak esas soru şu olmaktadır: Bu reel'ci Keynes Sisteminden herhangi bir çözüm yolunu nasıl elde edebiliriz? Cevap, bu sistemde, tam rekâbet koşullarının geçerli olduğu bir denge hali elde edebiliriz olmalıdır. Ancak, böyle bir denge; klâsik durumda olduğu gibi, bütün ilişkilerin aynı zamanda gerçekleştiği, tamamlanmış bir denge hali olmayabilir. Ekonomik değişkenlere belirli değerler verebilmek için, herhangi bir şeyin peşine düşmek gereklidir. Şekil: 4'ten anlıyoruz ki, faiz haddinin peşine düşmek yararsızdır. Tasarruf ve yatırım arasında denge kurmak için, ele alınacak gelir belli olmalıdır. Buna karşılık, gelir $(Y_w)_0$ dan $(Y_w)_1$ e düşerse, Output ve istihdam daha düşük bir düzeye inmeğe zorlanmaktadır.³⁰ Fakat işçiler, tam istihdam dengesi altında bulunan bir istihdam hacminde, kendi emeklerinin arz eğrisi üzerinde kalmıyacaklardır. Bunun yanında, emek talebi eğrisi boyunca hareket eden istihdam edilmiş işçiler, sürekli olarak daha yüksek reel ücretleri alabilirler. Son durum Şekil: 5'te görül-

Şekil : 5

(30) Bkz. Bunun tamamlanmış ispatı ek'te (bkz. 5 numaralı dipnot) dir.

mektedir. Burada, piyasada geçerli olan reel ücret haddinde, emek arz eğrisi, talep eğrisinin üstünde kalmaktadır. Arz fazlası olan (N_2-N_1) farkı, işsizlik ölçüsüdür.

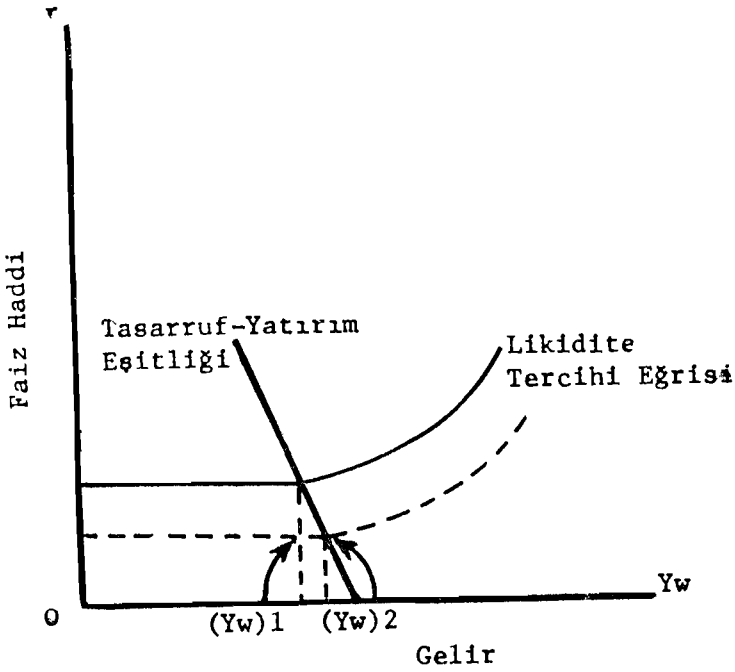
Emek arz-talep ilişkisini, bir kesişme noktası ile çözüme ulaştırılamayan bir sistemde, işverenlerin, işçiler karşısında niçin en büyük pazarlık gücüne sahip oldukları kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Burada, Keynes'çi olmayan milli economiciler, işçilerin işyerlerinde rekabet edeceklerini ve nominal ücret hadlerini düşüreceklerini böylelikle de tam istihdamın tekrar elde edileceğini iddia ederler. Ancak bu fikir, yalnızca klâsik teorinin koşullarında doğrudur, geçerlidir. Keynes sisteminde düşük ücretlerden yararlanmaya ihtiyaç yoktur.

Aşağıdaki analiz, ekonomi dünyasının iyi bir görüntüsünü vermektedir. Şöyle ki, analiz; faiz hadlerinin, Likidite tercihi fonksiyonunun faize karşı elâstik olacağı noktaya kadar düşürüldüğünü göstermektedir. Daha doğrusu, bütün istatistiki bilgiler, artık faiz hadlerinin daha da düşmesi halinde bile, yatırım isteklerinin harekete geçirilemeyeceği noktaya geldiğini bildirmektedir. Sermayenin marjinal prodüktivitesine ilişkin faize karşı elâstik olmayan bu fonksiyon, modern analizin en önemli bir bölümüdür. Şayet, Likidite tercihi fonksiyonu elâstik veya marjinal prodüktivite fonksiyonu elâstik değilse, ücret indiriminin üretim düzeyini ve buna bağlı olarak üretim fonksiyonu yoluyla istihdam hacmini arttıramayacağını göstermek kolaydır. Yerinde bir delil olarak Hicks'e kadar geriye giden bir şekil üzerinde durum gösterilebilir. Şekilde, dik ekseninde faiz haddi, yatay ekseninde de gelir gösterilmektedir. Likidite tercihi eğrisi, kasa mevcutlarının verilmiş bir değeri için, faiz haddi ile gelir arasındaki iki ölçülü bir ilişki olarak tanımlanmaktadır. Tasarruf-yatırım eşitliği de aynı yüzeydeki düz bir doğru ile gösterilir. Bu doğru ile eğrinin kesişme noktası gelir dengesini gösterir.

Şekil : 6'daki eğri faize karşı elâstik likidite tercihinin, doğru ise faize karşı elâstik olmayan sermayenin ve tasarrufun marjinal prodüktivitesine ilişkin bir fonksiyonu göstermektedir.

Düşük istihdam hacmindeki bir gelir düzeyinde, Keynes Sistemini bir çözüme ulaştıracak bir biçimde, söz konusu eğri ile doğru kesiştiği taktirde, ücret fleksibilitesi ekonomik hayatı tam istihdama geri getirebilir mi? Ücret indiriminin endirekt etkisi, —şa-

Şekil : 6

yet banka politikası yoluyla, nominal kasa mevcutları stoku indirilmemişse—, reel kasa mevcutlarının arttırılması demektir. Bu durum açık olarak ortadadır. Çünkü, reel kasa mevcutları nominal kasa mevcutlarıyla ücret haddi arasındaki ilişki den doğmaktadır. Ucuz para politikası gibi anlaşılan ücret indirimi, sistemin fonksiyonlarından birinde meydana gelen bir değişikliktir. Böylece, likidite tercihi eğrisi, yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi kesik çizgi haline gelir. Denge geliri yerinden kımıldayarak $(Y_w)_1$ den $(Y_w)_2$ haline dönüşür. Ne varki bu değişme pek önemli değildir. Ancak, ücret indirimi yoluyla, iş yaratma imkânı için çok önemli engeller vardır. Şayet tasarruf ve yatırım fonksiyonunun faiz haddi ile ilgili elâstikyetleri sıfır ise ve likidite tercihi fonksiyonu sonsuz elâstikyete sahip ise, genellikle iş yaratma imkânı yoktur. Bu durumda, düşük faiz hadleri civarında, tasarruf-yatırım doğrusu dik bir doğru, likidite tercihi eğrisi ise yatay bir biçimde olacaktır. Bununla birlikte bu fikri öne sürenler, bu aşamada bile ispatlarından vazgeçmeyecekler ve bu kez de, yana doğru itilen sınırı ileri sürecektirler: Şekile dikkat edilirse, istihdam artışı küçük de olsa

pozitif bir büyüklüktür. Sonra, ücretlerin düşmesiyle, reel kasa mevcutlarının yükselebilmesindeki ölçüye bir sınır olmadığı için, (Y_w) nin yükselmesini önleyen engel de yoktur. Fakat onlar, böyle giderlerse, doğrudan doğruya bir çıkmaza gireceklerdir. Şöyle ki, sınırsız bir biçimde ücret indirimi yoluyla elde edilen; sınırsız kasa mevcudu artışının etkileri neler olacaktır? Bu etkiler hızlı bir deflasyon ve sosyal çalkantılar olacaktır. Şayet, sınırsız ücret indirimi yoluyla kasa mevcutlarında sağlanan artış büyük olursa ve istihdam çok az teşvik edilmişse, artık bu yola son vererek, istenmiyen durumların önüne geçmek zorunlu olur. Çünkü daha ücret indiriminin sonucunda üretim projeleri geciktirilmiş olabilirdi. Bu arada, istihdamın yükselmesi gerekirken her hangi bir yükselme kaydetmeksizin, ücretler sifıra kadar düşebilirdi. Kuşkusuz, bu proses, sıfır noktasından önce herhangi bir yerde durmak zorundadır. Aksi takdirde, bu metodu tamamlamak, kapitalist sistemin ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanabilirdi.

Profesör Pigou, daha fazla olmamak kaydıyla, bir defaya mahsus yapılacak ücret indiriminin daima istihdamı artırdığına, dikkati çekmiştir. Keynes'in fonksiyonları olan likidite tercihi faize karşı elâstik ve/veya marjinal produktivite faize karşı elâstik değilse, ücret indirimlerinin etkileri çok az olur. Diğer taraftan da, şayet istenmiyen sonuçları meydana getirmediği takdirde, ücret indiriminin dozajı, az olmalıdır (aksi halde istenmiyen sonuçlar doğabilir). Böylece, iki küçük faktörün sağladığı yarar da az olacaktır. Bu sorundan dolayı sonuçların özellikleri analiz edilmemektedir.

Ücret indiriminin tasarruf veya yatırım fonksiyonunda bir kılmıldama meydana getirmesine ilişkin belki bir imkân bulunur. Bu durumda fonksiyonların kıılmıldanması gelir düzeyinde gerçekleşen büyük kıılmıldanmaları meydana getirir, fakat, buna karşı, kıılmıldanmanın sınırlı ölçüsü bu imkânın zararlıdır. Ücret indiriminin kuvvetli tahrik edici etkisi, şayet tasarruflara oranla yatırımlar üzerinde olursa, bu takdirde, istihdam daha yüksek bir ölçüde genişletilebilir. Fakat, ücret indirimlerinin etkisinin çoğunlukla tasarruf fonksiyonu üzerinde mi yoksa yatırım fonksiyonu üzerinde mi olduğu konusunda önemli kuşkular mevcuttur.

Bir sonuç olarak saptanabilmiştir ki, tamamlanmış bir sistemde işsizliğin olması mümkündür ve tam rekabetin geçerli olduğu

tamamlanmış bir denge halinin, Keynes'in koşulları ile bağdaşabilmesi olanağı yoktur; klâsik ekonomi dünyasında tam istihdama otomatikman erişebilmektedir. Keynes koşullarının geçerli olduğu tamamlanmış bir ekonomik dünyada, tam istihdamın otomatik olarak ortaya çıkmadığını, göstermek için, sistemde daima belli bir özelliği olan hareketsizlikleri varsaymamak, tersine; belirli temel ilişkilerin faiz elâstikiyetiyle ilgili olarak, açıkça varsayımlarını yapmak gereklidir.

Keynes'in kendi sonuçlarına varmak için, ücret'in fleksibil olmadığına güvendiğini ileriye süren, en yeni literatürdeki bir çok görüşler tamamen temelsizdirler.

Bununla birlikte, hareketsizliğin varsayılması, eksik istihdam haline sahip olabilen böyle bir dengenin açıklanmasında çok yararlı olacaktır. Keynes'in, tam istihdamın otomatik olarak sağlanmadığını göstermesi, en esaslı katkısıdır. İstihdam eksikliğine sahip olabilen sürekli bir denge halini anlıyabilmek için, gerçek olaylara bakılması yeterlidir. Klâsik teorideki ücret fleksibilitesi, ekonomiyi, sürekli olarak tam istihdama götürür. Buna karşılık, Keynes teorisi çerçevesinde, ücret fleksibilitesi işsizliği düzeltmiyor ve mantiki olarak ekonomi hızlı bir deflasyona yöneliyor. Fakat gerçek hayatta, ne hızlı deflasyon ne de tam istihdam görülmez. Çünkü ücretler katıdır, fleksibil değildirler. Şayet ücret indirimi sağlanmazsa istihdama ilişkin bir değeri gösteren Keynes sisteminin çözümü, zor bir sorun olarak kalmaktadır. Gerçekten işçiler karşılıklı olarak emek arzını arttırmadıkları sürece aşağıya doğru inen ücret helezonu göremeyiz.

Şayet modelimize, Keynes sisteminin parasal ücretlerin katılığı ile tamamlanmışlık unsurlarını sokarsak, eksik istihdam dengesinin sonuçlarını çok kolay izleyebilir ve ekonomik sistemin bir çok realist görüntüsünü elde edebiliriz. Fakat, bir çoklarının söylediği gibi, tamamlanmış düzgün işliyen bir sistem ile birlikte Keynes bağlantılarının beraberce, bir tam istihdam çözümünü verdiği doğru değildir. İstihdam açığı tam rekabette dahi son derece muhtemeldir. Bu durum, Keynes teorisinin yeni sonuçlarına ilişkin tartışmanın, ekonominin fiyat alanından önce psikolojik ve tahmin unsurlarını kapsıyan, ihtimallik alanında toplanması gereğini açıkça göstermektedir. Keynes'çi fonksiyonlar modelinin tayin edilme-

sine ilişkin araştırmalar yapılmalıdır. Bunlar, stratejik önemi olan ekonomik değişkenlerdir ve bir tam istihdam çözümünün bulunup, bulunmadığını belirtirler. Ücretlerin hareketsizliği hakkında yapılmış uzun gözlemler Keynes Teorisi'nin sonuçlarını düzeltmekte ve araştırmacıyı gerçek ile içli dışlı olmaya zorlamaktadır.